

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Diplomová práce

Ing. Karel Větrovský

**Organizace spojených národů a politický diskurz trvale
udržitelného rozvoje v ČR**

United Nations and political discourse of sustainable development in the
Czech Republic

Praha 2019

Vedoucí práce: Mgr. Eva Kyselá, Ph.D.

Poděkování

Na prvním místě bych chtěl velice poděkovat vedoucí mé diplomové práce, Mgr. Evě Kyselé, Ph.D., za vstřícný přístup a konstruktivní rady, které mi byly nápomocny během celého psaní práce a pomohly nasměrovat v krizových chvílích. Dále bych chtěl poděkovat prof. RNDr. Bedřichu Moldanovi, CSc., dr.h.c., že mi poskytl odborné rady v průběhu obsahové analýzy. Stejně tak děkuji Mgr. Petru Lupačovi, Ph.D. za poskytnutí odborných konzultací. Nakonec největší díky patří mé rodině, která mě po celou dobu studia materiálně a psychicky podporovala a samozřejmě také přítelkyni a přátelům.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 28. července 2019

Karel Větrovský

Klíčová slova (česky)

Agenda-setting, trvale udržitelný rozvoj, politický diskurz, volební program, SDGs

Klíčová slova (anglicky):

Agenda-setting, sustainable development, political discourse, electoral program, SDGs

Abstrakt (česky)

Tato práce se zabývá zastoupením SDG v programech politických stran k volbám do Poslanecké sněmovny ČR roku 2013 a 2017. Konkrétně se jedná o strany ANO, ODS, Piráti, KSČM a ČSSD. V teoretické části byl skrze teorii agenda-setting probrán proces formování politické agendy na národní i mezinárodní úrovni. Dále je pak vysvětlen koncept trvale udržitelného rozvoje včetně vývoje, kterým historicky prošel. Poté je popisována pozice volebních programů v politickém diskurzu. Po popisu metody, tedy obsahové analýzy volebních programů, následuje kapitola věnovaná analýze, kde jsou vysvětlena některá dílčí rozhodnutí a také výsledky. V předposlední kapitole jsou pak hlavní zjištění o výskytu témat obsažených v SDGs interpretována a na závěr probíhá diskuze, ve které jsou výsledky konfrontovány s dalšími výzkumy zabývajícími se zejména dílčími tématy analýzy. Práci uzavírají doporučení pro další výzkum a limity této práce.

Abstract (in English):

This work deals with the representation of the SDG in political party programs for elections to the Chamber of Deputies of the Czech Republic in 2013 and 2017. Specifically, the parties are ANO, Civic Democratic Party, Pirate Party, Communist Party of Bohemia and Moravia and Czech Social Democratic Party. In the theoretical part, through the Agenda theory, was discussed the process of forming a political agenda at national and international level. Furthermore, the concept of sustainable development is explained, including the development it has undergone historically. Then the position of electoral programs in political discourse is described. After description of the method, ie the content analysis of election programmes follows by the chapter dedicated to the analysis, where are some of the partial decisions and results explained. In the penultimate chapter, the main findings on the occurrence of topics contained in SDGs are interpreted and in conclusion there is discussion going on in which are results confronted with other researches engaged in sub topics of the analysis. The work is concluded by recommendations for further research and the limits of this work.

Seznam zkratk:

CMP	Metodika obsahové analýzy skupiny Comparative Manifesto Project
ČR	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
EU	Evropská unie
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
NATO	Severoatlantická aliance (zkr. z ang. North Atlantic Treaty Organization)
ODS	Občanská demokratická strana
OSN	Organizace spojených národů
SDGs	Cíle udržitelného rozvoje (zkr. z ang. Sustainable Development Goals)
SPD	Svoboda a přímá demokracie
STAN	Starostové a nezávislí

Obsah

ÚVOD	8
1 NASTOLOVÁNÍ POLITICKÉ AGENDY	11
1.1 VÝVOJ TEORIE AGENDA-SETTING.....	11
1.2 POLITICKÁ AGEND A JEJÍ SOUVISLOSTI.....	12
1.3 PROCES FORMOVÁNÍ POLITICKÉ AGENDY.....	15
1.4 NASTOLOVÁNÍ TÉMAT NA MEZINÁRODNÍ ÚROVNI	16
2 TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ	18
2.1 CESTA K DEFINICI POJMU TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJE	18
2.2 VÝVOJ KONCEPTU TRVALE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE: OSN HLAVNÍ AKTÉR	21
2.3 PILÍŘE TRVALE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE	24
3 POZICE VOLEBNÍCH PROGRAMŮ V POLITICKÉM DISKURZU	26
4 METODIKA	29
4.1 ROZSAH A STRUKTURA VOLEBNÍCH PROGRAMŮ	36
4.2 VYŘAZENÉ PODCÍLE.....	38
4.3 PODCÍLE BEZ ZASTOUPENÍ V PROGRAMECH	39
4.4 ZASTOUPENÍ TÉMAT V PROGRAMECH	40
4.5 PODCÍLE V OPAČNÉ ORIENTACI VŮČI SDGs	41
5 VÝSLEDKY ANALÝZY	43
6 DISKUZE.....	54
ZÁVĚR.....	61
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:.....	64
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	71
SEZNAM TABULEK:	71
SEZNAM PŘÍLOH	I

Úvod

Trvale udržitelný rozvoj představuje v současné době silné globální paradigma s výraznými normativními prvky, které nějakým způsobem zasahuje do domácí politiky naprosté většiny zemí světa. Z původně především environmentálně orientovaného konceptu se postupem času stalo paradigma pokrývající téměř všechny oblasti lidské činnosti a zasahující svými tématy do mnoha oborů (především však ekonomie, sociologie a enviromentalistiky). Hlavním a nejdůležitějším aktérem je od prvního nadefinování tohoto konceptu Organizace spojených národů (OSN), která během posledních 30 let vydala desítky strategických dokumentů zabývajících se touto problematikou. Mezi nejdůležitější z nich patří zejména *Naše společná budoucnost* (1987), *Agenda 21* (1992), *Rozvojové cíle tisíciletí* (2000) a *Agenda 2030* (2015). Poslední zmiňovaný v sobě obsahuje *17 Cílů udržitelného rozvoje* (zahrnující plán pro období 2015-2030) často známých pod zkratkou SDGs (z anglického: *Sustainable Development Goals*). Tyto cíle navazují na *Rozvojové cíle tisíciletí*, které byly naplánované do roku 2015.

Těchto 17 cílů, rozdělených na dalších 169 podcílů, v sobě obsahuje zatím nejkompexnější pojetí konceptu trvale udržitelného rozvoje, ve kterém jsou propojeny všechny 3 jeho pilíře (sociální, ekonomický a enviromentální). SDGs v sobě navíc zahrnuje mnoho témat, pro které mělo dříve OSN vlastní programy oddělené od konceptu trvale udržitelného rozvoje. OSN tak v podstatě zastává pozici gatekeepera, kdy sama vybírá, která témata považuje za důležitá a těm věnuje pozornost ve svých dokumentech. Hlavní motivací SDGs, stejně jako všech dřívějších dokumentů, je ovlivnit domácí politiky jednotlivých zemí a dosáhnout větší spolupráce v otázkách trvale udržitelného rozvoje.

Sám generální tajemník OSN, Pan Ki-mun, k významu této nové agendy uvedl:

„Nová agenda je slibem politických lídrů lidem na celém světě. Týká se všech států a je to komplexní a tranzitivní vize lepšího světa pro všechny. Plán na vymýcení extrémní chudoby, plán pro společnou prosperitu, mír a partnerství, který zohledňuje naléhavost změny klimatu a je založen na rovných příležitostech a respektu k právům. Jeho hlavním mottem je, že nesmíme zapomenout na nikoho, ani na nejchudší, zranitelné a marginalizované, včetně lidí s postižením (...). Skutečným testem společného závazku států bude realizace plánu udržitelného rozvoje. Zapojit se musí všichni. Soubor 17 Cílů udržitelného rozvoje (SDGs) bude kompasem pro společný úspěch“ (Oficiální webové stránky OSN, 2015b).

Z předchozího textu je tedy zcela zřejmý zásadní význam, který představuje tato nová strategie (ideologie), pro politiku na domácí i globální úrovni. Samotná implementace SDGs byla u nás schválena vládou v říjnu 2018. Jelikož se jí však přímo nezabýval Parlament České republiky (pouze vláda), nevypovídá její schválení téměř nic o pozicích jednotlivých stran, ani o celkovém politickém diskurzu. Studie věnující se právě zastoupení SDGs v českém politickém diskurzu u nás prozatím chybí a v zahraničí se vyskytují jen velmi zřídka.

Hlavním cílem této práce je tedy zjistit, nakolik korespondují témata nastolená OSN (obsah SDGs) s obsahem volebních programů u nás. Jestli se tedy obsahy programů konkrétních stran během posledních dvou parlamentních voleb spíše přibližují, či oddalují nejnovějšímu konceptu trvale udržitelného rozvoje a k jakým změnám došlo ve vybraných volebních programech během posledních dvou parlamentních voleb, jaká témata udržitelného rozvoje například zcela vymizela a jaká se naopak objevila.

Z cílů pak vyplývá **výzkumná otázka**, která zní: Jak se změnila korespondence volebních programů k parlamentním volbám roku 2013 a 2017 s tématy SDGs?

Vzhledem k tomu, že v sobě SDGs obsahuje obrovské množství témat, budou získaná data ukazovat nejen proměnu politického diskurzu (v rámci této problematiky), ale i mnoho dalších informací o programování jednotlivých stran. Ambicí této práce naopak není posouzení kvality doporučení z SDGs.

Jako nejvhodnější metoda výzkumu se, s ohledem k doporučenému rozsahu této práce, ukázala obsahová analýza volebních programů. Vybrány byly programy z voleb do Poslanecké sněmovny ČR roku 2013 a 2017, tedy před a po vydání SDGs (2015). Analyzovány budou programy prvních pěti nejúspěšnějších stran ve volbách 2017, které se zároveň účastnily voleb v roce 2013. Jedná se tedy o programy stran: ANO, Občanská demokratická strana (ODS), Pirátská strana, Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM) a Česká strana sociálně demokratická (ČSSD).

Jako východisko této práce posloužila teorie agenda-setting (podrobně probraná v 1. kapitole), která popisuje proces formování politické agendy (na národní i mezinárodní úrovni) a věnuje se i dalším souvislostem působícím na politickou agendu. Agenda-setting navíc vysvětluje, jakým způsobem se stávají určitá témata důležitá pro veřejnost a jakou roli v tom mají média a politici. Získaná data mohou být dobrým výchozím bodem dalších

sociologických výzkumů zjišťujících například postoje veřejnosti k tématům obsažených v SDGs a odhalit tak nesoulad mezi veřejným míněním a programovou politikou.

Ve 2. kapitole je vysvětlen celý koncept trvale udržitelného rozvoje a pomocí agendy-setting i jeho vývoj ústící právě v SDGs. Zároveň je zde popsána role OSN ve vývoji tohoto konceptu. Ačkoli je v této kapitole věnovaná pozornost i dobové kritice některých dílčích dokumentů, není smyslem této práce hodnotit kvalitu tohoto konceptu, a tak se kritika objevuje pouze u těch dokumentů, které vzbudily největší diskuzi. Jelikož jsou hlavním zdrojem výzkumu volební programy, bylo nutné ve 3. kapitole vysvětlit pozici a funkci volebních programů v politickém diskurzu včetně možných zkreslení, které se studiem volebních programů souvisí.

Po kapitole věnované metodice výzkumu následuje popis průběhu analýzy včetně dílčích zjištění. 5. kapitola se věnuje interpretaci výsledků obsahové analýzy s ohledem na cíle práce a výzkumnou otázku. V poslední kapitole jsou diskutovány zjištění plynoucí z analýzy, které jsou konfrontovány s dalšími výzkumy zabývající se podobou tematikou a na závěr jsou pak probrány limity celého výzkumu.

1 Nastolování politické agendy

V následující kapitole bude představena teorie agenda-setting, která sleduje nastolování důležitosti témat ve společnosti. Základem tohoto konceptu je silná konkurence mezi stovkami až tisíci témat, která se ucházejí o umístění v agendě. Tato témata soupeří o zájem veřejnosti. Ta je ovšem schopna vnímat pouze několik málo témat najednou. Agenda-setting tedy sleduje příčinu toho, proč se některá témata stanou pro veřejnost důležitá, zatím co jiná nikoliv (McCombs, 2009). V následujícím textu tedy bude probrán vývoj této teorie, politická agenda a její souvislosti, proces formování veřejné agendy a nakonec nastolování témat v mezinárodním prostředí.

1.1 Vývoj teorie agenda-setting

Proces nastolování politické agendy byl zprvu zkoumán nezávisle bez veřejné a mediální agendy. Je tak možné vysledovat vývoj dvou výzkumných tradic. První se zabývala analýzou účinků masmédií na veřejnou agendu. Druhá tradice vznikla nezávisle rovněž na počátku 70. let a zabývala se analýzou politického procesu, tedy způsobem, jakým se utváří politická agenda. První tradice byla spíše doménou badatelů z oborů mediálních studií, zatímco druhou se zabývali zejména sociologové a politologové. Postupem času toto poměrně jednoznačné oddělení obou zaměření sláblo a počínaje rokem 1986 se James W. Dearing and Everett M. Rogers pokusili obě tradice propojit a nahlížet na nastolování agendy jakožto na komplexní proces zahrnující všechny tři typy agend (politickou, mediální a veřejnou). V současné době je koncept tří agend předmětem soustavného výzkumu nejen v zahraničí, ale od roku 2000 i v České republice (Kalvas, 2008).

Ačkoli se někteří autoři stále zabývají pouze souvislostí mezi veřejnou a politickou agendou nebo jinou kombinací těchto tří agend, bylo by dle mého názoru chybou jednu z nich opominout, a to i přes to, že předmětem této práce není studium veřejné ani mediální agendy. Pro lepší uchopení je tedy vhodné popisovat politickou agendu v širších souvislostech, tedy zdůraznit i vliv zbylých dvou agend. Výsledky analýzy pak navíc bude možné diskutovat v souvislosti s veřejnou agendou. Proto se pokusím na pozadí této teorie vysvětlit klíčové souvislosti působící na nastolování politické agendy. Ověření výsledků výzkumu této práce na zbylých dvou agendách by mohlo být dobrým výchozím bodem dalších studií.

V následujícím textu tedy budou jednotlivé agendy krátce představeny, včetně vysvětlení vzájemného působení. Dále bude popsán proces nastolování politické agendy z perspektivy této teorie.

1.2 Politická agenda a její souvislosti

Veřejná agenda v sobě zahrnuje celospolečenskou reflexi všech relevantních témat v určitém čase. Do značné míry odpovídá veřejnému mínění a je stejným způsobem obvykle měřena. Tvoří jí tzv. issues, což je obvykle v kontextu agendy-setting překládáno jako veřejný problém nebo problém, který je hodný veřejného zájmu (Červenka, 2008). Aby se některá témata dala takto označit, musí být v mediálních obsazích kvalifikovaná jako problémy obsahující spor či kontroverzi. Ve výzkumech veřejného mínění je nejčastěji označují respondenti za důležité a zdůrazňují nutnost nalezení jejich řešení (Dearing a Rogers, 1996).

Mediální agenda představuje soubor témat a frekvenci jejich výskytu v obsahu mediálních sdělení. Většinou je měřena skrze obsahovou analýzu zpravodajských médií, která zkoumá zastoupení konkrétních témat vzhledem k intenzitě jejich výskytu (Trampota, 2006). Dřívější výzkumy, operující pouze s mediální a veřejnou agendou, předpokládaly spíše lineární vztah těchto dvou agend, tedy vliv médií na veřejné mínění, kdy média sice nemají moc měnit lidem názory, ale mohou ovlivnit to, co lidé považují za důležitá témata (McCombs, 2009).

V souvislosti s mediální agendou se později začaly užívat pojmy rámcování (framing) témat a vypíchnutí (priming) témat. První pojem znamená selekci témat ze strany médií, jejímž následkem je právě změna v přiřazování důležitosti konkrétnímu tématu. Oproti tomu vypíchnutí témat způsobuje změnu postoje k tématu. Média toho dosahují například zdůrazněním pouze určitých podrobností dané události nebo popisem konkrétních vlastností aktéra (Trampota, Křeček a Nečas, 2006).

Médiím je pak často připisována pozice tzv. gatekeepera (vrátný nebo dveřník). Sama totiž rozhodují o tom, která konkrétní témata vyberou do svých časem nebo prostorem limitovaných sdělení a která naopak zavrhnou (Trampota, 2006).

Politická agenda je velmi komplexní fenomén tvořící dohromady (s veřejnou a mediální agendou) ucelený systém (Kubáček, 2012). Měřena je například prostřednictvím sledování vybraných politických akcí, jako jsou návrhy zákonů, veřejné vystupování politiků atp. (Trampota, Křeček a Nečas, 2006). Obsahuje v sobě sadu

problémů a témat, kterými se zabývá politický aparát či sadu politických kontroverzí. Tyto problémy (nejedná se jenom o problémy veřejné) mohou být generovány z vnějšího prostředí (médií, veřejností a okolnostmi), nebo z vnitřního prostředí (jedná se o problémy, které politický aparát sám vytvořil) (Scheufele, 2000).

Jednotlivé agendy jsou samozřejmě provázané a vzájemně se ovlivňují. Anthony Downs (1991) navrhuje model procesu formování veřejné agendy, jenž zároveň poukazuje na momenty tohoto procesu, kde na sebe veřejná a politická agenda působí:

- 1. Pre-problémová fáze**, ve které se začínají objevovat některé objektivní a zároveň nepříznivé podmínky, ale zatím nejsou zpravidla pojmenovány, nebo se jim nevěnuje ve společnosti pozornost.
- 2. Alarmující objevení** vede k formulaci problému a jeho přeměny v problém veřejný (issue). Jako spouštěč obvykle poslouží dramatická událost, která širší veřejnost na daný problém upozorní, a pomůže tak jeho nadefinování. Tato fáze je často doprovázena entuziasmem společnosti, který se týká důvěry ve schopnost tento problém jako společnost vyřešit. Ve chvíli, kdy je veřejný problém již nadefinován, přechází velmi rychle do politické agendy, která se jím musí začít zabírat.
- 3. Pochopení ceny řešení** ze strany veřejnosti, která si nyní uvědomuje potencionální náklady a náročnost řešení problému. Zde jednak krystalizují postoje veřejnosti k tomuto problému a zároveň se formulují zájmové skupiny prosazující svá řešení. Také dochází k prvním reakcím veřejnosti na řešení formulované politiky, tedy reakcím na pojetí a řešení problému v politické agendě.
- 4. Pokles intenzity veřejného zájmu** je důsledkem průběhu předchozí fáze a může být způsoben tím, že jsou členové společnosti odrazeni náročností a osobními náklady (finančními i nefinančními) na řešení. Úpadek může být také způsoben potlačením úvah o problému, jelikož daná situace je příliš znepokojivá. V poslední řadě může začít delší diskuze o problému veřejnost nudit a vyčerpávat. Velmi často se jedná o různé kombinace těchto důvodů.
- 5. Post-problémová fáze**, ve které problém zcela mizí z veřejné agendy. To ovšem neznamená, že by se v budoucnosti nemohl při nějaké události dostat zpět. V této fázi již obvykle existují konkrétní programy a instituce, které jsou řešením problému pověřeny a nadále se jím zabývají, může tak zůstat součástí politické agendy (Downs dle Kalvase, 2008).

Uvedený model nicméně nezachycuje všechny možnosti - v tomto ohledu se totiž postoje některých autorů liší. Fawzi (2017) například předpokládá spíše vliv mediální agendy na agendu politickou a ty pak mají společný vliv na agendu veřejnou. Dearing a Rogers (1996) zdůrazňují, že média obvykle ovlivňují politickou agendu přímo a nepřímo skrze veřejnou sféru, přičemž častější je nepřímý vliv. Na druhou stranu sami autoři dodávají, že politici většinou ovlivňují média, aby vyhovujícím způsobem působila na veřejnost – v některých případech jsou dokonce sami jejich vlastníky. Kubáček (2012) k tomu dodává, že praxe posledních let spíše vyvrací představu lineárního vztahu těchto agend a naopak vše nasvědčuje tomu, že jde o mnohem složitější a komplexnější systém. Trampota, Křeček a Nečas (2006) docházejí ke stejnému závěru a uvádějí, že cirkularita vzájemného vztahu patří v současnosti k hlavním zjištěním v oblasti politické agendy.

Ačkoli tedy výzkumy prováděné na poli této teorie potvrzují, že se jednotlivé agendy navzájem ovlivňují, nelze nutně předpokládat, že se každé téma nastolené jednou agendou nutně objeví i ve zbylých dvou agendách. Studie posledních let totiž objevily další proměnou, se kterou je nutné při interpretaci agendy-setting pracovat (Soroka, 2002). Jedná se o vliv osobní zkušenosti s daným tématem, na který upozorňují například autoři Croteau a Hoynes (2003). McCombs a Reynolds (2002) tak rozdělují témata na vtíravá a nevtíravá. Rozdíl mezi nimi spočívá právě v míře každodenního styku, přičemž vtíravá se vyznačují vysokou četností každodenního styku, zatímco nevtíravá naopak nízkou. Význam tohoto rozdělení pro teorii agenda-setting spočívá v tom, že veřejná agenda je snáze ovlivnitelná u nevtíravých témat, kdy jedinci nemají možnost platnost tvrzení verifikovat, a jsou tak odkázáni (aby snížili míru své nejistoty) na informace od politiků a z médií. Naopak u témat, se kterými se veřejnost každodenně setkává, se vliv spíše otáčí. Politická a mediální agenda je proto často reflektuje. U vtíravých témat však nemusí vždy docházet k přenosu témat.

Typicky se mezi nevtíravá témata řadí inflace, stav ekonomiky, zahraničního obchodu, energetika a životní prostředí (McCombs, 2009). Jako další možný příklad se zde nabízí téma migrační krize, se kterou většina Čechů nemá osobní zkušenost a jejich postoje jsou tak utvrzovány skrze informace, které získají z médií a od politiků. Dalším možným příkladem by mohly být válečné konflikty na Blízkém východě či znečištění oceánů. Ovšem ani tato témata nelze vždy striktně rozdělovat, jak upozorňuje McCombs a Reynolds (2002). Osobní zkušenost s daným tématem se totiž může lišit jedinec od

jedinice. Například velice pravděpodobně existuje určitá, byť velmi malá skupina Čechů, která má s migrační krizí skutečně osobní zkušenost.

Cílem této práce není ověření platnosti konceptu agenda-setting, významné pro ni ovšem je východisko, že některá témata obsažená v politickém diskurzu se mohou prolínat i do veřejné a mediální agendy. Pokud navíc přihlédneme k tezi, že volební programy mohou být chápány jako nabídka politických stran, kdy poptávku tvoří voliči skrze své hlasy, může časové srovnání obsahu volebních programů s určitými výše zmíněnými limity identifikovat změny nejen v politickém diskurzu ale i určitými limity (viz výše) v celé společnosti. Na tuto skutečnost přímo upozorňují i Dearing a Rogers (1996), když považují studium nastolování agendy za studium sociální změny a stability. Bude tedy zajímavé na základě této analýzy v diskuzi sledovat, jaká témata nastolená v programech mohou mít potenciale vliv i na agendu veřejnou a kde naopak můžeme předpokládat, že veřejná agenda má sílu ovlivnit agendu politickou.

Volební programy navíc, stejně jako veřejná agenda, mají určitý limit. Dle Škodové (2008) totiž na sebe může ve veřejném prostoru strhnout pozornost pouze určitý počet témat, která pak veřejnost považuje za důležitá. Jednotlivá témata tak mezi sebou vedou konkurenční boj napříč jednotlivými agendami. Stejně jako volební programy, které se nejen snaží reagovat na tato témata, ale jsou rovněž limitovány svým rozsahem. Příliš obsáhlé programy by totiž byly pro voliče nepřehledné, a tak musí politické strany volit pouze taková témata, která považují za společensky důležitá a potenciale rezonující ve veřejné agendě.

1.3 Proces formování politické agendy

Procesem formování politické agendy se zabývali například Cobber a Ross ve své knize *Cultural Strategies of Agenda Denial: Avoidance, Attack, and Redefinition*. Lawrence (1997). Jejich koncepce je navíc vhodná pro uchopení vývoje konceptu trvale udržitelného rozvoje, který bude popsán v následující kapitole. Autoři v této knize strukturují proces do následujících šesti fází:

- 1. iniciace problému,**
- 2. expanze veřejného problému,**
- 3. adopce problému do veřejné agendy,**
- 4. adopce problému do politické agendy,**
- 5. rozhodovací proces,**

6. implementace.

Zcela zásadní u procesu formování politické agendy je první fáze, kdy dochází k několika procesům. Nevyhovující situace je zde totiž poprvé definována jakožto problém. Klíčové je zde pojmenování, existuje totiž celá paleta možností, jakými může být nevyhovující situace označena. Jako příklad se často uvádí vzrůstající počet dopravních nehod, které ve Spojených státech 50. a 60. let pojmenovali představitelé automobilek jako problém nezodpovědných řidičů, což posléze vedlo politiky k regulacím směřujícím k chování řidičů. Později se však ukázalo, že automobily disponují konstrukčními chybami, které velkou část nehod způsobily. Následně byl tedy problém narůstajících dopravních nehod přejmenován na problém bezpečnosti automobilů a politici na to reagovali regulacemi automobilek. Po pojmenování následuje připsání zodpovědnosti, kdy se hledají příčiny daného problému, tedy jejich viník, a zároveň důsledky, tedy oběti této kauzality. Pokud se pojmenuje skupina jakožto oběť okolností, které neumí sama koordinovat, je velice pravděpodobné, že se problém stane veřejným problémem a následně i součástí politické agendy. Nakonec dochází v první fázi procesu formování politické agendy k tzv. nárokování, kdy dostává problém finální podobu a je vznesen požadavek vůči politikům na jeho řešení (Kalvas, 2008).

1.4 Nastolování témat na mezinárodní úrovni

V souvislosti s globalizací se vytvořila nová rizika, mezi která patří například průmyslové znečištění a další dopady ekonomické aktivity na životní prostředí (Giddens, 1999). S těmito problémy si klasické národní státy často nedovedou poradit (nebo jsou o tom, alespoň přesvědčeny), a volají tak po vytvoření mezinárodních vládních organizací, jejichž cílem je minimalizovat globální problémy společnou aktivitou. Mezi typické představitele těchto organizací patří OSN. Na Valné shromáždění OSN je možno nahlížet jako na arénu, kde mohou její členové diskutovat, vyjednávat, činit společná rozhodnutí, artikulovat vybraná témata a hlavně vytvářet agendu. Ovšem čím více přenášejí členské státy své pravomoci na některou mezinárodní organizaci, tím silnější je supranacionalita a nezávislost této organizace na vlastních členech. Může pak vykonávat svou vlastní agendu, která bude založena spíše na její vnitřní struktuře. Tento předpoklad růstu nezávislosti se řadí mezi tzv. nadnárodní přístup. Oproti tomu mezivládní přístup nahlíží na mezinárodní vládní organizace jakožto na arénu pro hájení národních zájmů, kde jednotliví členové řeší témata, jež považují za důležitá. Výsledná agenda je pak jakýmsi kompromisem těchto národních zájmů a navrhovaných řešení důležitých problémů

(Waisová, 2008). Jakobi (2009) propojuje globální a národní sféru následujícím způsobem. Stanovení agendy podle něj probíhá v globální sféře, zatímco změna politiky je realizována až na národní úrovni. OSN tak můžeme vnímat jako centrální platformu pro vznik nových politických témat.

Je nasnadě podotknout, že trvale udržitelný rozvoj je jedním z hlavních témat, kterým se OSN zabývá. Ostatně je také často považován za hlavního celosvětového aktéra tohoto konceptu. O významnosti tohoto tématu pro samotnou organizaci svědčí i fakt, že v roce 2010 pracovali 4 z 5 zaměstnanců OSN v oblasti rozvoje (Jolly, 2010). SDGs navíc zahrnuje ohromné množství témat, pro které mělo dříve OSN vlastní programy oddělené od konceptu trvale udržitelného rozvoje.

OSN tak v podstatě zastává pozici gatekeepera, kdy sama vybírá, která témata považuje za důležitá a těm věnuje pozornost. Následně vytvořené agendy jsou pak motivovány snahou ovlivnit politický diskurz na národní úrovni, který by měl vést k implementaci těchto agend do domácí politiky. Tuto motivaci ostatně potvrzují i slova generálního tajemníka OSN, Pan Ki-muna, která budou citovaná v úvodu této práce.

2 Trvale udržitelný rozvoj

V následujícím textu je nejprve popsán vývoj nastolování agendy udržitelného rozvoje ústící v první dokument vytvořený na půdě OSN. V následující podkapitole je vysvětlen další vývoj až do vydání samotných SDGs a zároveň je zde interpretována role OSN v diskurzu trvale udržitelného rozvoje. Na závěr jsou pak krátce popsány tři pilíře trvale udržitelného rozvoje, které jsou důležité nejen pro pochopení tohoto konceptu, ale byly skrze ně interpretovány výsledky analýzy prezentované zejména v šesté kapitole této práce.

2.1 Cesta k definici pojmu trvale udržitelný rozvoj

V následujícím textu je popsán vývoj konceptu trvale udržitelného rozvoje pomocí koncepce procesu formování politické agendy Cobbera a Rosse, představené v přechozí kapitole.

Ačkoli se koncept trvale udržitelného rozvoje objevil v diskurzu široké veřejnosti zejména až v druhé polovině 20. století, již na konci 18. století formuloval Thomas Robert Malthus ve své knize *Esej o principu populace* (1798) teze vycházející z obdobného principu, tedy že země disponuje omezeným množstvím zdrojů. Přesto paradoxně bývá často řazen vedle Adama Smitha nebo Davida Ricarda mezi představitele klasické politické ekonomie (Jiránková, Neumann a Žamberský, 2010). Malthus se ve své knize soustředil zejména na problematiku růstu populace v souvislosti se zásobami resp. produkcí potravin. Vycházel ze zjištění, že schopnost a potřeba lidstva se rozmnožovat bude vždy silnější nežli schopnost planety zajišťovat pro člověka potravu. Samotná populace podle něj roste geometrickou řadou, zatímco zásoby potravin pouze aritmetickou řadou. Tento proces považoval za jakýsi přírodní zákon, který determinuje množství obyvatel na zemi. Aby tedy nedocházelo k hladomorům, epidemiím atp., je podle něj nutné tyto dvě proměnné udržovat v rovnováze (Hodgson, 2009).

Podobnými tezemi se později zabývali i další vědci a teoretikové, znatelný byl například nárůst zájmu o tuto problematiku během 50. let minulého století, kdy se objevovaly znepokojivé prognózy některých vědců. Jednalo se však spíše o výstupy jednotlivců, které neměly ohlas u širší veřejnosti (Mezřický, 2005). Za jakýsi mezník ve studiu negativních vlivů ekonomického růstu na životní prostředí globálně je obvykle považována kniha *Mlčící Jaro* americké biologky Rachel Carsonové, která byla uveřejněna v roce 1962 (Moldan, 2001). Tato autorka se ve své studii snažila dokázat souvislost mezi

chemickými postřiky potravin proti škodlivému hmyzu (zejména pesticidu DDT) a vymíráním dravců v širokém okolí. *Mlčící jaro*, na rozdíl od jiných vědeckých publikací své doby, vyvolalo diskuze i mimo vědeckou obec, a díky tomu prudce stoupl masový zájem o environmentální témata u široké veřejnosti. Podle Spurného (2016) Rachel Carsonová významně přispěla k procesu, v jehož rámci se ochrana přírody v USA (později i v Evropě) postupně vyvinula z expertní problematiky v celospolečenskou agendu. Několik let po vydání této knihy začaly v jednotlivých státech USA vcházet v platnost zákony zakazující užívání některých druhů pesticidů. Český ekolog Bedřich Moldan (2001) k významu této knihy dodává, že si teprve až v důsledku jejího uveřejnění začala široká veřejnost uvědomovat negativní důsledky lidské činnosti na přírodu jako celek a ne pouze nejbližší okolí. Souvislost mezi nebezpečnými odpady ve vodě a umíráním ryb si lidé uvědomovali již dávno, ovšem *Mlčící jaro*, poukazovalo na nepřímé a třeba i delší dobu skryté negativní důsledky, které se mohou projevit ve vzdálenosti stovek kilometrů od zdroje znečištění.

Další neméně důležitý milník přišel hned tři roky po vydání *Mlčícího Jara*. V roce 1965 totiž započala neformální činnost tzv. Římského klubu jakožto reakce na přednášku italského obchodníka Aurelia Pecceiho, která se týkala dramatických změn ve světě vyvolaných člověkem (zejména vývojem technologií). V návaznosti na to se spojila skupina vědců a ekonomů k projednávání problematiky související s ekonomickým růstem a ohrožením životního prostředí. Ti požádali skupinu badatelů z Massachusettského technologického institutu, aby skrze analýzu komplexního matematického modelu určili predikci budoucnosti, která nastane, pakliže bude lidstvo v budoucnu spotřebovávat stejné množství zdrojů jako doposud. Výsledkem této činnosti byla studie, později uveřejněná jako knižní publikace pod dnes již známým názvem *Limity růstu* (Nátr, 2005). Hlavní a zároveň šokující tezí této studie byla zjištění, že pokud se do budoucna nezmění spotřeba v uzavřeném systému země, dojde nejpozději do roku 2100 k zastavení růstu, nebo dokonce k jeho zpomalení (Mezřický, 2005).

Zpráva od svého vydání až dodnes vyvolává silné kritiky ze strany mnohých liberálních ekonomů, například Johana Norberga (2006) nebo Ronda Camerona (1996). Držitel Nobelovy ceny za ekonomii, Paul A. Samuelson, namítal, že se závěry týmu badatelů z Massachusettského technologického institutu zakládají na nespolehlivé a neúplné databázi a zároveň nerespektují možnosti technických inovací (Mezřický, 2005). Rondo Cameron (1996) dodává, že technologický pokrok se nedá predikovat, a právě proto

již mnohokrát v historii vyvrátil predikce mnohých ekologicky založených vědců. Dále upozorňuje na samotný populační růst, který nemusí být do budoucna neřešitelným problémem, jelikož společně se zvyšující se životní úrovní států klesá jejich porodnost a minimálně trend posledních sta let ukazuje, že životní úroveň všude na světě roste (toto se dá dokázat například na průměrném délce dožití nebo porodní úmrtnosti či míře chudoby). K problematice potencionálního vyčerpávání zdrojů pak dodává, že právě nedostatek některé klíčové suroviny podnítil nalezení jejího substitutu, který se posléze ukázal jako efektivnější. Nejprve tak například bylo dřevo, jakožto dříve klíčový zdroj pro vytváření energie, nahrazeno uhlím, ve 20. století zase uhlí naftou a později přišla atomová energie. Kdybychom využívali dřevo jako jediný zdroj energie, jako tomu bylo v 19. století, dnes by již pravděpodobně žádný strom neexistoval (Cameron, 1996). Tyto argumenty ovšem byly také opětovně zpochybněny a modely limitů růstu na ně reagovaly tím, že se stávaly složitějšími, na což následně reagovali kritici tohoto konceptu dalšími protiargumenty. Diskuze tak není do současnosti uzavřená. Pravdou je, jak doplňuje environmentalista Bedřich Moldan (1996), že původní prognózy předkládané v *Limitech růstu* se skutečně nenaplnily, což podle něj však neznamená, že by neměly význam pro nastolování témat a určení reálných problémů a diskuze.

Zcela klíčové pro další vývoj konceptu trvale udržitelného rozvoje bylo založení Světové komise Organizace spojených národů pro životní prostředí a rozvoj (United Nations World Commission on Environment and Development – WCED), která neměla za úkol současný stav planety a možné predikce pouze popisovat, ale hlavně navrhnout dlouhodobou (do roku 2000) environmentální strategii pro dosažení trvale udržitelného rozvoje. Vedením komise byla pověřena pozdější předsedkyně norské vlády Gro Harlem Brundtlandová. Mezi říjnem 1984 a únorem 1987 proběhlo celkem osm schůzek, kde se diskutovalo o vybraných tématech. Komisi tvořilo velké množství komisařů, kteří pocházeli z různých částí světa. Právě geografickou a tedy i názorovou rozmanitostí měla výsledná zpráva nabývat globálního charakteru. Výsledkem této několikaleté práce bylo vydání zprávy *Naše společná budoucnost* (1987), známé taktéž jako Zpráva Brundtlandové, která byla přímou reakcí na *Meze růstu* (Borowy, 2013). Tento dokument přijali ve své době jen někteří z prozíravějších politiků, například Margaret Thatcherová (Moldan, 1996).

I přes některé nedostatky je *Naše společná budoucnost* dodnes velmi významná, mimo jiné právě proto, že jako první definovala pojem trvale udržitelného rozvoje. Jedná se zároveň o jednu z nejznámějších definic, která je ve zprávě prezentována takto: „Trvale

udržitelný rozvoj je takovým rozvojem, který naplňuje potřeby přítomných generací, aniž by ohrozil schopnost budoucích generací naplňovat potřeby své.“ (*Naše společná budoucnost* – český překlad, 1991)

Ačkoli se trvale udržitelný rozvoj později dočkal řady dalších definic, každá z nich v podstatě vychází z této původní a v ničem jí nerozporuje. Vždy je tedy kladen apel na zodpovědnost vůči budoucím generacím.

Z předchozího textu je tedy jasně patrný proces formování politické agendy, který byl popsán v minulé kapitole. Nejprve proběhla iniciace problému mezi úzkou skupinou vědců, která jej pojmenovala a naformulovala. Vydání *Mlčícího jara* a později *Mezí růstu* katapultovalo problém do veřejné agendy, díky níž se později dostal i do politické agendy. *Naše společná budoucnost* byla pak výsledkem páté fáze, tedy rozhodovacího procesu, na nějž reagovali představitelé některých zemí implementací do národních politik. Tato fáze implementace dosud stále v různých intenzitách probíhá .

2.2 Vývoj konceptu trvale udržitelného rozvoje: OSN hlavní aktér

Mnozí autoři zabývající se trvale udržitelným rozvojem a jeho historickým kontextem, např. Steinar Andresen (2007), Bedřich Moldan (2001) nebo Paul Bâc Dorin (2008), považují za další důležité milníky po *Naší společné budoucnosti*, Summity OSN, které proběhly v roce 1992 a 2002. V následujícím textu bude popsán význam těchto summitů včetně dalšího vývoje na mezinárodní scéně. Všichni autoři přitom upozorňují na zásadní roli OSN v celosvětovém nastolování agendy.

V roce 1992 proběhla v Riu de Janeiro konference OSN o životním prostředí a rozvoji, známá také jako **Summit Země**. Poprvé se zde dosáhlo všeobecného přijetí myšlenky trvale udržitelného rozvoje a koncept nastolený OSN se začal stávat v různých podobách běžnou součástí programových dokumentů mezinárodních organizací a vlád vyspělých států. V témže roce dokonce česká legislativa koncept trvale udržitelného rozvoje uzákonila, takže se stal součástí nového zákona č. 17/1992 Sb. o životním prostředí (Moldan, 1996). Velký podíl na tom měl tehdejší československý federální ministr životního prostředí Josef Vavroušek, který zároveň vedl českou delegaci na konferenci v Riu (Oficiální webové stránky Informačního systému místní Agendy 21, nedatováno).

Jednalo se tehdy o zcela bezprecedentní událost, kde se na shromáždění setkala přes 10 000 zástupců 178 států a osobně bylo přítomno dokonce 114 hlav těchto států. Nejdůležitějšími výstupy tohoto summitu bylo schválení tzv. **Agendy 21** a **Deklarace**

konference OSN o životním prostředí a rozvoji. *Agenda 21* byla rozsáhlý dokument navrhuující postupy a návody pro dosažení udržitelného rozvoje a předpokládalo se, že může být aplikovatelný ve všech oblastech na povrchu země. Obsahoval v sobě obrovské množství environmentálních a sociálních témat, jako například problematiku chudoby v některých oblastech světa a neúměrné spotřeby v bohatých státech. Snažil se tak pokrýt téměř všechny oblasti lidské činnosti. Během této konference bylo také dohodnuto, že pro implementaci *Agendy 21* do národních politik by měly do budoucna jednotlivé země připravovat národní strategii udržitelného rozvoje (Bâc Dorin, 2008). Od té doby vzniklo ohromné množství dokumentů podporující hlavní myšlenky trvale udržitelného rozvoje, které se staly součástí hospodářské a rozvojové politiky téměř všech významných mezinárodních organizací a států. Na základě doporučení z konference v Riu navíc OSN zřídilo stálou Komisi pro trvale udržitelný rozvoj, která se od té doby každý rok pravidelně schází a hodnotí pokroky, kterých bylo v rámci tohoto konceptu dosaženo. Bylo také domluveno, že všechny členské státy OSN musí podat zprávu na dalším Summitu, který byl naplánován na již zmíněný rok 2002 (Moldan, 2001). I přes některé nedostatky a kritiku, zejména ze strany neoliberálních kruhů, byla *Agenda 21* všeobecně přijímána jako základní materiál trvale udržitelného rozvoje a je považována za tzv. „širokou definici“ tohoto konceptu (Moldan, 2006).

Před druhým Summitem Země proběhla v roce 2000 ještě jedna významná událost, která má přímou návaznost na analyzovanou *Agendu 2030* resp. *Rozvojové cíle SDGs*. V tomto roce se totiž při Miléniové deklaraci zavázalo 191 členských států OSN k tomu, že nejpozději do roku 2015 naplní 8 cílů vedoucích k udržitelnému rozvoji označované jako tzv. ***Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium Development Goals, MDG)***. Nejednalo se o příliš rozsáhlý dokument – popis jednotlivých kroků zabral necelých 350 slov.

Cíle byly strukturovány do následujících 8 priorit, které byly dále rozpracovány do konkrétních úkolů:

1. Vymýtit extrémní chudobu a hlad.
2. Zpřístupnit základní vzdělání všem.
3. Prosazovat rovnost pohlaví a posílit postavení žen.
4. Snížit dětskou úmrtnost.
5. Zlepšit zdraví matek.
6. Bojovat proti HIV/AIDS, malárii a dalším nemocem.
7. Zajistit trvalou udržitelnost životního prostředí.

8. Vytvořit globální partnerství pro rozvoj (Oficiální webové stránky OSN, nedatováno;a).

V roce 2002 proběhl v Johannesburgu **Summit Země 2** navazující na konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji v Riu de Janeiru (1992). Z tohoto důvodu bývá také často označován jako Rio + 10. Sešlo se na něm 82 hlav států, 30 místopředsedů a místopředsedkyň, 74 ministrů a několik desítek tisíc dalších účastníků. Byla na ní schválena *Johannesburská deklarace o udržitelném rozvoji* a *Implementační plán ze Světového summitu o udržitelném rozvoji*. Implementační plán byl navržen tak, aby generoval soubor cílů a časově ohraničených plánů, které povedou k udržitelnému rozvoji a budou zároveň implementovatelné do národních politik. Celkově ale tento Summit nepřinesl nic výrazně nového, došlo na něm spíše k potvrzení závazků z Ria a *Rozvojových cílů tisíciletí* (La Vina, Hoff a DeRose, 2003).

Možná i z tohoto důvodu se dle tehdejšího českého ministra životního prostředí, RNDr. Libora Ambrozka, jenž byl sám na konferenci přítomen, povětšinou ozývaly kritické ohlasy, které on sám s dalšími sdílel. Mnoho účastníků podle něj došlo k závěru, že podobné summity příliš nepomohou k praktickému řešení globálních problémů. Přesto, jak sám podotýká, je samotná skutečnost, že se představitelé tolika států sejdou a nakonec i shodnou na nutnosti řešení otázek trvale udržitelného rozvoje, důležitým apelem (Ambrozek, 2002).

Posledním a z hlediska obsahu této práce nejdůležitějším milníkem na mezinárodní scéně je rok 2015. Tehdy totiž končil plán stanovený v *Rozvojových cílech tisíciletí*. OSN v tomto roce vydala poslední výroční zprávu o naplňování těchto cílů a informace v ní obsažené zněly z hlediska očekávání OSN velice příznivě. Dle této zprávy se jedná o zatím vůbec nejlepší a nejúspěšnější strategii v boji proti chudobě, což dokazují i přiložené statistické údaje. Dále se zde uvádí, že stanovení konkrétních cílů skutečně funguje. Patnáct let snah o naplnění těchto cílů „stanovených v roce 2000, je tedy dle zprávy celosvětovým úspěchem, i když sama připouští i dílčí nedostatky. Sám bývalý generální tajemník OSN, Pan Ki-mun, dodává, že výsledky jasně naznačují vysokou pravděpodobnost vymýcení extrémní chudoby během příštích let. Z tohoto důvodu byly již během přechozích výročních zpráv považovány tyto cíle za dobrý výchozí bod pro novou agendu, která by navázala na Rozvojové cíle tisíciletí (Oficiální webové stránky OSN, 2015a).

Již v roce 2012 proto započal tříletý proces vyjednávání, jehož výsledkem měl být nový program rozvoje na následujících patnáct let (2015–2030), který by svou podstatou doplňoval úspěšné *Rozvojové cíle tisíciletí*. Výsledkem této práce je **17 Cílů udržitelného rozvoje** často známé pod zkratkou **SDGs** (z anglického: Sustainable Development Goals). Na formulaci těchto cílů se podílely všechny členské státy OSN, podnikatelské sféry, akademické obce i zástupci občanské společnosti. Agenda byla oficiálně schválena během summitu OSN 2015, který probíhal v New Yorku, a byla obsažena v dokumentu *Přeměna našeho světa: Agenda pro udržitelný rozvoj 2030*, ve kterém jsou právě i *SDGs* popsány. Jedná se o výrazně obsáhlejší koncept (téměř 5000 slov) řešící daleko větší záběr témat (cílů), rozdělených na dalších 169 podcílů (Oficiální webové stránky OSN, nedatováno;b).

Podle oficiálních stránek Ministerstva životního prostředí se tento nový koncept od přechozích liší například tím, že je *SDGs* se vztahují bez rozdílu na všechny státy, a nejen na ty rozvojové. Nabourávají tak tradiční vztah „dárce – příjemce“. Jednotlivé pilíře trvale udržitelného rozvoje (ekonomický, sociální a environmentální) se zde poprvé navzájem úplně doplňují a díky tomu mohou tvořit ucelený a propojený systém. Jedná se také o zatím nejširší a nejkomplexnější rozvojovou strategii (Oficiální webové stránky Ministerstva životního prostředí, nedatováno;a).

Sám Papež František I., který na Summitu také krátce promluvil, označil tuto agendu následujícími slovy: „Přijetí plánu udržitelného rozvoje je znamením naděje“(Oficiální webové stránky OSN, 2015b).

Z předchozích informací i citace generálního tajemníka OSN z úvodu této práce jednoznačně vyplývá, že tato nová strategie (ideologie) má globální dosah a ohromný význam bez ohledu na kvalitu navrhovaných řešení (jejichž zkoumání není předmětem této práce). Dále je zřejmá klíčová role OSN v nastolování politické agendy, jejíž hlavní motivací je mít vliv na národní politiku jednotlivých zemí.

2.3 Pilíře trvale udržitelného rozvoje

Velké množství autorů (např. Jeníček a Foltýn (2010), Bittner (2013), Mukazřícký (2005) a další), které se zabývá trvale udržitelným rozvojem, definuje tento koncept skrze jeho tři základní pilíře. Jedná se o pilíř ekonomický, sociální a environmentální. Mnozí vědci například: sociolog Richard Norgaard (1994), ekologové Václav Mezřícký (2005) a Josef Vavroušek (1993) nebo ekonomové Wilfred Beckerman (1995), Pierre Maillet

(1995) a Milton Friedman (1970), však upozorňovali na neslučitelnosti jednotlivých pilířů. Úkolem současných environmentálních ekonomů a sociologů je tedy tento spor vyřešit.

Výše uvedené pojetí tří pilířů reflektují i strategické dokumenty například: *Agenda 21* nebo *Strategický rámeček Česká republika 2030*. Snaží se tak, stejně jako mnoho dalších autorů, mezi těmito zdánlivě protichůdnými pilíři nalézt shodu. Na úrovni Evropské unie bylo toto propojení na programu během jarního summitu v Barceloně v březnu roku 2002, který navazoval na přechodí summity orientované vždy především na jeden případně dva pilíře. Lisabonský proces tak nabyl své současné podoby zdůrazňující potřebnost rozvoje a vzájemné rovnováhy ekonomického, sociálního a environmentálního pilíře, bez preference jednoho před druhými (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2007).

Bedřich Moldan (2001) popisuje tyto tři pilíře následujícím způsobem:

- **Ekonomický rozměr** předpokládá nutnost zachování základního kapitálu. Pro další hospodářské činnosti by měly být využívány pouze zisky. Nemyslí tím však pouze kapitál vyprodukovaný člověkem, ale i přírodní kapitál, na který je možno z ekonomického hlediska pohlížet jako na rovnocenný s průmyslovým kapitálem. Tento kapitál pak rozděluje ze dvou perspektiv, Pokud je na něj nahlíženo tak, že je třeba o jeho zachování usilovat v celkovém souhrnu jedná se o zásadu slabé udržitelnosti. Oproti tomu pokud sledujeme zachování jednotlivých kritických prvků, jedná se o zásadu silné udržitelnosti.
- **Sociální rozměr** nemusíme chápat pouze jako problematiku týkající se společnosti jako celku, ale i jedinců samotných. Rozvoj jednotlivců se pak projevuje zlepšováním zdraví, delším průměrným věkem, odstraněním chudoby, mírou vzdělanosti, bezpečnosti atp.. Celospolečenský rozvoj pak v sobě obsahuje především instituci demokracie, zabezpečení lidských práv a svobod atp..
- **Ekologický rozměr** nám říká, že je nutné chápat celkový civilizační rozvoj v širším kontextu přírodních podmínek. Veškerá lidská činnost a také lidé samotní jsou totiž součástí zemské biosféry a ta je zároveň podmínkou jejich bytí. Jsme tedy plně závislí na klimatickém systému, hydrologickém cyklu nebo fyzikálně chemickém fungování atmosféry.

3 Pozice volebních programů v politickém diskurzu

Ve *Slovníku soudobé politiky a mezinárodních vztahů* (2010) je politický program popsán následovně, Zpravidla systematické vyjádření politické strany k jejím ideovým východiskům, cílům a způsobům, jak bude těchto cílů dosaženo. V jeho rámci politická strana zaujímá stanoviska jak k základním otázkám vnitřní (ekonomické, sociální, kulturní atd.) i zahraniční (bezpečnost) politiky“ (Kroupa, 2010). Z přechodí definice je patrná klíčová pozice volebních programů v politickém diskurzu. Volební programy tak umožňují veřejnosti pochopit, jaká témata považuje strana za důležitá a jak se k nim staví. Z této perspektivy se tedy zdají být vhodným zdrojem informací pro naplnění hlavního cíle této práce. V následujícím textu bude probrána pozice volebních programů v politickém diskurzu, včetně potencionálních zkreslení, která mohou plynout z jejich obsahové analýzy.

Šaradín (2002) považuje volební programy za hlavní aspekt politické činnosti a plní podle něj následující 3 funkce:

- **Integrační** funkce umožňuje voličům zorientovat se ve volebních kampaních. Mohou se tak soustředit okolo strany, která nejlépe odpovídá jejich názorům.
- **Dezintegrační** funkce slouží k vymezení se vůči ostatním stranám na politické scéně. Některé strany na tom mají dokonce založenou většinu vlastní ideologie nebo programu.
- **Světónáborová** funkce, která odpovídá ideologické orientaci dané strany.

Z programů se dá navíc odhadnout nápaditost, poctivost a pečlivost jejich autorů. Jejich studium umožňuje do jisté míry predikovat vývoj dané společnosti během příštího volebního období (Šaradín, 2002).

Studium a chápání role volebních programů v politickém diskurzu však může být zatíženo některými zkresleními. Politické programy jsou totiž výsledkem vnitrostranických diskuzí a bývají obvykle schvalovány členskou základnou na ideologických či programových konferencích. Jedná se tedy o kompromisní řešení, na kterém se shodne většina členů a jehož podoba není limitována pouze postojem několika málo frakcí nebo jednotlivců. Právě v tomto principu kompromisního řešení ovšem spočívá jádro dalšího problému. Logicky totiž mohou být (a často taky jsou) výsledné programy umírněnější než konečné vystupování strany jako celku nebo jejich hlavních představitelů. Aby strany

oslovily co největší počet potencionálních voličů, schvalují programy lehce přijatelné pro všechny ideové frakce. Strany pak operují s mírnější dikcí či rétorikou oproti praxi. Tomuto problému se nedá při analýze programů vyhnout a každý výzkumník či volič tak musí počítat s možností zkreslené umírněnosti. V některých případech jsou navíc ideologické rozdíly mezi stranami natolik ve společnosti známé, že samotné programy nemusí poskytovat spolehlivé indikátory k určení pozic těchto stran. Ty potom mohou klást větší důraz na budování image, než na vytvoření programových pozic, kterými by se diferenciovaly od ostatních. A nakonec je třeba si přiznat, že obsahy programů nemusí vždy odpovídat všem tématům v politickém diskurzu (Eilb, 2011).

V poslední době se však na politické scéně objevují i určité trendy, které také problematizují vztah volebních programů s politickým diskurzem. Jedním z nich je například personifikace, kdy se do popředí zájmu dostává osobnost lídra a strana jakožto nositel názorů ustupuje do pozadí. Voliči pak mohou snadno nabít dojmu, že lídr je programem strany. Programy tak mohou být upozaděny před osobností konkrétního kandidáta (Křeček, 2013). Například Karvonen (2010) poznamenává, že v současnosti není kladen důraz na subjekt, ale na politika samotného, kterým je zpravidla lídr strany. Na obdobně silné postavení osobností politiků ve volebním rozhodování upozorňují i Bernard a Kostelecký (2014), kteří ovšem také přiznávají, že jsou to právě konkrétní kandidáti, kteří reprezentují v mediích volební programy svých stran.

Přes všechny tyto nedostatky jsou i nadále programy využívány k analýze a pochopení politické reality nebo vytvoření mapy politického prostoru. Jsou totiž zveřejňovány před každými volbami, takže jejich sledování skrze analýzu umožňuje poměrně snadno identifikovat změny, ke kterým ve stranické politice došlo, včetně ideologických posunů nebo důrazu na konkrétní témata. Analýza politických programů také nebývá příliš nákladná a výzkumník může poměrně rychle získat představu o pozicích té které strany. Z těchto důvodů jsou volební programy stále hojně využívány výzkumníky pro analýzu politického diskurzu (Eibl, 2011)

Šaradín v publikaci z roku 2002 k významu volebních programů podotýká, že ačkoli se u nás někteří komentátoři snaží vykládat podstatu voleb jakožto personální střet jedinců se zanedbatelnou rolí programů, průzkumy veřejného mínění naopak ukazují zásadní roli programů ve volebním rozhodování. Šaradín se přitom odkazuje na průzkum agentury STEM, která pokládala v letech 1996 a 1998 otázku, ve které se respondentů ptali na rozhodující faktor při výběru strany. Na prvním místě se v obou výzkumech objevily

volební programy. Když se podíváme na novější výzkumy, je situace podobná, dle respondentů hraje program klíčovou roli. Například výzkum společnosti Median zpracovaný pro Českou televizi z října roku 2017 uvádí, že konkrétní navrhovaná řešení z programů stran je druhým nejvýznamnějším faktorem ve volebním rozhodování, hned po poctivosti a morálce kandidátů. Výsledky průzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění z listopadu 2018 zase opět řadí programy na první místo a až za nimi důvěru v představitele strany.

Ačkoli tedy kladné odpovědi nemusejí nutně znamenat, že se podle programů respondenti nakonec skutečně rozhodují, jsou to právě volební programy, které tvoří ideologickou i názorovou základnu politiků, například při vystupování v médiích (kde ostatně také často volební program během debat reprezentují). Z těchto důvodů program zastává klíčovou pozici v předvolební kampani i v celém politickém diskurzu a to i přesto, že ho reálně voliči nemusejí číst. I s přihlédnutím k výše zmíněným problémům ve spojitosti s výzkumem volebních programů se stále zdají být nejvhodnějším zdrojem informací z perspektivy hlavního cíle této práce.

4 Metodika

S ohledem na cíle práce a výzkumnou otázku se jako nejvhodnější metoda ukázala obsahová analýza, která se často v různých formách používá pro analýzu politických textů, zejména volebních programů. Hlavní a zároveň často argumentovanou výhodou této metody je přenositelnost a také skutečnost, že poskytuje objektivní výsledky, které by měly být nezávislé na výzkumníkovi. Tento typ analýzy je charakteristický vysokou mírou strukturovanosti, a tedy i vysokým stupněm ověřitelnosti výsledků. Je vhodná pro zpracování velkého množství textů (Trampota a Vojtěchová, 2010). Postup obsahové analýzy se u různých autorů liší v drobných nuancích, vždy je však postaven na obdobných krocích, které jsou různým způsobem strukturovány. Tato práce se řídila postupem dle autorů Wimmera a Dominicka (2006).

Další možností, jak by se dalo zkoumat zastoupení SDGs v českém politickém diskurzu by byla například obsahová analýza záznamů z jednání schůze Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Zde by však vzhledem k doporučenému rozsahu této práce, muselo nutně dojít k velké redukci analyzovaných dat a výsledky by pak byly pravděpodobně zatížené ještě většími zkresleními, nežli tomu je u analýzy volebních programů. Další možností by byly hloubkové rozhovory s vybranými zástupci stran. Zde ovšem hrozí také velké zkreslení, které pramení z nemožnosti reprezentativního výběru subjektů pro hloubkové rozhovory. Ačkoli jednou z nevýhod analýzy volebních programů, jak upozorňuje Eibl (2011) v přechozí kapitole, je to, že jsou výsledkem kompromisního řešení, spočívá právě v tom i určitá výhoda oproti hloubkovým rozhovorům. S přihlédnutím k teoretickým východiskům (viz 3. kap.) nabízejí volební programy poměrně objektivní vzhled do politického diskurzu a jejich analýza je i z časového hlediska realizovatelná. Pokud by byly analyzovány například mediální projevy politiků, docházelo by vždy buď k příliš velké redukci výzkumného souboru, nebo by byla celková analýza rozsahem nad možností jednotlivce. Jako výběrový soubor byly tedy vybrány volební programy politických stran.

Dále bylo nutné vzorek blíže časově specifikovat. Jelikož jedním z cílů práce je časové srovnání programů skrze témata SDGs schválených OSN v roce 2015, je logické vybrat k analýze volební programy parlamentních voleb za rok 2013 a 2017, neboť datum schválení SDGs se nachází přibližně uprostřed daného volebního období.

Zkoumání všech volebních programů za tyto dvě období by bylo ovšem příliš časově i technicky náročné a samotná prezentace dat by rozsahem neodpovídala diplomové práci. Z tohoto důvodu byly vybrány programy prvních pěti nejúspěšnějších stran ve volbách 2017, které se zároveň účastnily voleb v roce 2013. Jedná se tedy o strany, které představují nejdominantnější hráče v politickém diskurzu. Do analýzy tak nebyl zahrnut program strany Svoboda a přímá demokracie, která sice byla v parlamentních volbách 2017 na 4. místě, v předešlých volbách však ještě neexistovala. Před samotnou analýzou jsem všechny politické programy podrobně prostudoval, abych měl komplexní přehled o analyzovaných textech. Názvy programů analyzovaných politických stran jsou pro přehlednost vypsány v následující tabulce. Strany jsou seřazeny dle úspěšnosti v posledních parlamentních volbách.

Tabulka č. 1: Volební programy vybraných stran

Název strany	2013	2017
ANO	Resortní program	Ted' nebo nikdy
Občanská demokratická strana	Volím pravici	Silný program pro silné Česko
Pirátská strana	Volební program Pirátů pro volby do sněmovny 2013	Černé na bílém
Komunistická strana Čech a Moravy	Program pro budoucnost	Jsme váš hlas!
Česká strana sociálně demokratická	Prosadíme dobře fungující stát	Dobrá země pro život

Zdroj: Vlastní zpracování, 2019

Každý z programů bude před analýzou krátce představen, konkrétně jeho rozsah a struktura. Dalším krokem je výběr jednotky měření, kterou může být například: slovo, věta, kapitola, článek, určitý počet řádků atp.. Tyto jednotky jsou pak přiřazovány jednotlivým kategoriím (Disman, 2011). Jedná se tedy o nejmenší prvek textu, který je analyzován a musí být jasné, kdy jedna jednotka končí a druhá začíná, i když je toto rozlišení v některých příkladech náročné (Trampota a Vojtěchovská, 2010). Vzhledem k tématu a specifičnosti této práce byla nakonec vybrána věta.

Zcela klíčová, jak zmiňují mnozí autoři, je tvorba kategorií obsahu a kódů. U výzkumů stranických dokumentů se velice často využívá metodika skupiny Comparative Manifesto Project (CMP). V českém prostředí jí poprvé představila Zdenka Mansfeldová (2003). Hlavní princip této metody spočívá v kódování jednotek měření (nejčastěji vět) podle standardizované kódovací knihy, která obsahuje 56 kategorií členěných do 7 tematických skupin (např. zahraniční vztahy, ekonomika atp.). Každá z jednotek měření

je pak přiřazena k právě jedné kategorii (Chytilík a Eibl, 2011). Ačkoli se jedná o možná nejčastěji používanou metodu obsahové analýzy volebních programů u nás, nezdá se být vhodná pro tento výzkum. V tomto případě se totiž jedná o specifický případ, kdy již existují kategorie a není tedy třeba vybírat další metodiku. Standartně se soustavě proměnných a jejím kategoriím říká kódovací kniha nebo kódovací manuál, který obsahuje témata analyzovaná v textu. Jediným zdrojem pro kódování této analýzy jsou právě SDGs. Tato práce tak má výhodu ve větší objektivitě získaných dat, jelikož se neodkazuje na subjektivně vytvořenou kategorizaci, která může opomíjet některé důležité aspekty sociální reality. Každou kategorii tedy zastupuje jeden podcíl, který nastoluje určité téma či témata. Jelikož se jedná o poměrně vysoký počet podcílů, celkově 169, bylo nutné jejich množství redukovat. Toho bylo docíleno pomocí posouzení relevance podcíle z hlediska vnitřní a vnější dimenze politiky ČR. Jelikož se jedná o parlamentní volby, nebyly vybrány podcíle, které nespádají do vnitřní dimenze politiky ČR, jako je například:

- Podcíl č. 14.5 Do roku 2020 zajistit ochranu alespoň 10 procentům pobřežních a mořských oblastí v souladu s národním a mezinárodním právem a na základě nejlepších dostupných vědeckých informací.

Tímto byl počet podcílů (kategorií) redukován na 114. Při posuzování relevance daného podcíle se přitom vycházelo z dokumentu schváleného vládou v říjnu 2018 *Implementace Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj (Cílů udržitelného rozvoje) v České republice*, kde je jedna část věnována právě posouzení této problematiky. Počet podcílů byl vzhledem k relevanci z hlediska nutnosti daný cíl prezentovat v programu ještě dále redukován. V některých případech je totiž jejich naplnění natolik samozřejmé, že není třeba ho českým voličům komunikovat. Jedná se například o následující podcíl:

- Podcíl č. 4.6 Do roku 2030 zajistit, aby všichni mladí lidé a značná část dospělých mužů a žen dosáhli čtenářské a matematické gramotnosti.

Z obsahu přechozího podcíle je zcela patrné, že umístit ho do volebního programu, který se obvykle snaží být co nejkratší (aby byl čtenářsky přívětivý), by bylo v případě České republiky zcela zbytečné. Vždy přitom byla relevance daných cílů posuzována ještě s odborníkem na trvale udržitelný rozvoj, prof. RNDr. Bedřichem Moldanem, CSc., dr.h.c., aby bylo při vyřazování sledovaných kategorií dosaženo větší objektivity. U každého vyřazeného cíle pak bude krátký komentář, kde bude vysvětleno, z jakého důvodu nebyl zařazen do analýzy. Celkově se tak ustálil

počet podcílů na 113. Cíle obsahující v sobě více témat byly následně rozděleny do dvou až tří kategorií. Celkově tak bylo rozděleno 14 podcílů do dvou kategorií (konkrétně podcíle č. 2.1, 2.4, 2.5, 3.4, 3.7, 5.4, 9.4, 11.4, 15.1, 15.2, 16.2, 16.4, 16.10 a 16.b viz příloha č. 1) a podcíl č. 11.2 do tří kategorií (viz tamtéž). Nakonec proběhla analýza prostřednictvím 129 kategorií, které dohromady tvořily kódovací knihu a jsou prezentovány ve zkrácené podobě v příloze č. 1. V příloze č. 2 je pak možné nalézt každý podcíl v kompletním znění.

Při samotné analýze bylo každé kategorii přiřazeno slovo nebo slovní spojení (případně jejich synonyma), bez kterého by dané téma pozbylo význam. OSN na svých webových stránkách vyznačila u každého podcíle významná slova, která charakterizují dané téma, což ulehčilo výběr slov. Následně byly programy analyzovány a každé větě byla přiřazena kategorie (pokud v ní byla obsažena). Metodologickou podporou zde byl zejména kódovací manuál skupiny CMP a další práce věnující se dílčím tématům obsažených v SDGs. Pro kontrolu pak posloužilo právě vyhledávání skrze významná slova v každé kategorii. Nebyla sledována četnost výskytu jedné kategorie v rámci jednoho programu, ale jejich výskyt a četnost v rámci jednoho volebního období, napříč programy. Výsledkem je tak ucelený náhled na programy pěti nejsilnějších stran z perspektivy trvale udržitelného rozvoje tak, jak tento koncept nastolila OSN ve svých cílech. Sledováno bylo i to, zdali se dané téma neobjevuje v programu v opačné dikci oproti cílům OSN. Velká část podcílů v sobě obsahuje kvantitativní prvek, například časové rozmezí, do kdy má být splněn, nebo hodnotu, které má být docíleno. Jelikož se v programech zavazují strany voličům pouze na příští volební období, nebyly dané číselné hodnoty brány v potaz. Sledováno tedy bylo pouze to, zdali program obsahuje dané téma, či jestli na něj logicky navazuje. V některých případech nebylo zcela jednoznačné, jestli danou kategorií program skutečně obsahuje. Tehdy byl při rozhodování přítomen opět prof. Moldan, který pomohl rozhodnout o tom, zdali se v programu daná kategorie opravdu vyskytuje.

V následujícím textu uvedu pro lepší porozumění průběh procesu kódování na 2 konkrétních příkladech, abych poukázal na rozdíly v obecnosti posuzovaných témat. V prvním příkladu se jedná o podcíl formulovaný konkrétně a v druhém o velmi obecný a vágně formulovaný podcíl.

- **12.5** Do roku 2030 výrazně snížit **produkci odpadů** s pomocí prevence, redukce, recyklace a opětovného používání

U tohoto podcíle (obsahujícím zároveň pouze jednu kategorii) byly během analýzy okódovány pouze ty jednotky měření obsahující některé z následujících výroků (první 3 jsou v pozitivní orientaci a zbylé v negativní):

- Výrok nabádající ke snížení produkce odpadů,
- Výrok podporující recyklaci odpadů,
- Výrok o preventivním opatření snižující množství odpadů,
- Výrok nabádající ke zvýšení produkce odpadů,
- Negativní výrok vůči recyklaci odpadů,
- Výrok proti preventivním opatřením snižujícím množství odpadů.

Po úvodním přečtení analyzovaných programů došlo na faktické kódování, kdy byly jednotlivým jednotkám měření (v našem případě větám) přiřazeny jednotlivé kódy odpovídající této kategorii. Ve druhé (kontrolní fázi) pak byla v programech vyhledávána právě významná slova. V tomto případě se jednalo o tato slova: **odpad, recyklace, třídění**, produkce, tvorba, prevence, předcházení, redukce, zmenšení, zmírnění a snížení.

V následující tabulce jsou uvedeny jednotky měření, které byly okódovány touto kategorií.

Tabulka č. 2: Jednotky měření v programech okódovány kategorií č. 12.5

Strana/rok	Jednotka měření
ANO/2013	Podpoříme efektivnější využívání odpadů, značné rezervy vidíme především v reálné dostupnosti kontejnerů na tříděný odpad a v absenci kontejnerů na kovový a kompostovatelný odpad, preferujeme ekologicky šetrný, energeticky využitelný způsob likvidace vytříděného komunálního odpadu prostřednictvím vysokoteplotního spalování a bezemisní plazmové gasifikace.
ANO/2017	Budeme pokračovat ve snižování celkového objemu odpadů, především objemu odpadů končících na skládkách. Co nejrychleji schválíme již připravený nový zákon o odpadech, který umožní obcím lépe motivovat své občany ke snížení množství odpadů a ještě lepšímu třídění a recyklaci
ODS/2013	V oblasti nakládání s odpady budeme usilovat o to, aby Česká republika sledovala poslední odborné trendy a místo budování rozšiřujících se skládek vsadila spíše na energetické využití odpadů. Co můžeme, zrecyklujme, co nemůžeme, přetavme v energii a teplo.
ODS/2017	Moderní zákon o odpadech, který podpoří snižování jejich produkce, zajistí důsledné třídění odpadů, jejich efektivní recyklaci a energetické využití
Piráti/2017	Třídění se musí vyplatit i finančně. Za odpady zaplatíte jen podle skutečně vyprodukovaného množství. Nejlepší je odpad, který nevznikne. Budeme klást důraz na životnost a ekodesign výrobků. Využijeme potenciál bioodpadů a rozšíříme kompostování.
KSČM/2013	Zahájení systémových změn ve způsobu nakládání s odpady, především s jejich tříděním a recyklací, rozvíjení průmyslu zpracování odpadu.

KSČM/2017	Odpad je pro nás cenná surovina. Chceme rozvoj zpracování odpadů a recyklace, zákaz dovozu jakéhokoliv odpadu k uskladnění a likvidaci na našem území.
ČSSD/2013	Podpoříme programy prevence vzniku odpadů, jejich nového využití a recyklace.

Přičemž přiřazení kategorie u ODS (2013) a Pirátské strany (2017) bylo konzultováno s prof. Moldanem a v obou případech došlo ke shodě v tom, že se daná kategorie v programu skutečně nachází.

Následující podcíl pak byl právě jeden z těch, který byl formulován velmi obecně a vágně. Nacházel se tudíž v každém z analyzovaných programů.

- **1.3** Zavést na úrovni států **vhodné systémy sociální ochrany** pro všechny včetně nejpotřebnějších, a do roku 2030 **rozšířit jejich dosah** na většinu chudých a ohrožených.

Největší problém tohoto podcíle spočíval v tom, že je obtížné kvalifikovat, co to jsou vhodné systémy sociální ochrany. Z principu totiž každý z volebních programů předpokládá, že nabízí vhodné řešení tohoto problému, a přesto lze vysledovat výrazné rozdíly mezi analyzovanými programy. Ačkoli by se tedy dalo (na základně zbylých SDGs) polemizovat nad tím, co může být z perspektivy OSN považováno za vhodné systémy sociální ochrany, tento konkrétní podcíl to hlouběji nespecifikuje. Přitom témata spadající pod problematiku sociální ochrany (typicky např.: podpora v nezaměstnanosti, důchody atp.) nalezneme v každém z analyzovaných programů. Podcíl tak byl zastoupen v každém z analyzovaných programů.

Jak již předchozí text napovídá, v této fázi nastává určitý problém, resp. kritický bod celé analýzy. Ačkoli je obsahová analýza obvykle kladně přijímána pro svou objektivitu, právě přiřazování kategorií dle subjektivního posouzení je její slabinou. Ze stejného důvodu je kritizována i zmíněná metoda CMP, kde jsou jednak některé kategorie v příliš velké obsahové blízkosti, a navíc o začlenění často rozhoduje pouze cit výzkumníka (Chytilík a Eibl, 2011). V této práci se tedy pokusím tento obecný problém obsahové analýzy co možná nejvíce eliminovat tím, že v nejednoznačných případech budu využívat právě konzultace odborníka. Přesto však musím podotknout, že tento problém tvoří jeden z limitů výzkumu.

Při výsledné prezentaci výsledků analýzy budou jednotlivé kategorie přiřazeny vždy jednomu z pilířů trvale udržitelného rozvoje (ekonomického, environmentálního

a sociálního), a tak bude pro čtenáře snazší pochopit, jakým směrem se v tomto ohledu politický diskurz posunul. 11 cílů bylo snadno zařaditelných, některé cíle ovšem obsahovaly podcíle zasahující do více pilířů, takže musely být rozděleny. V 5 případech však i samotné podcíle zasahovaly do více pilířů, a jelikož by další dělení nedávalo zcela smysl, byly nakonec tyto podcíle přiřazeny do více pilířů najednou. V příloze č. 2 je uvedeno rozdělení všech podcílů (v nezkrácené podobě), které vstoupily do analýzy. Každý program pak bude prezentován zvlášť.

Na závěr bylo nutné stanovit hranici, při které lze považovat změny v programech za významné, tedy kdy je možné říci, že se jednotlivé programy přibližují SDGs. Posuny k jakým může během sledovaných období dojít, jsou absolutní, tudíž tato hranice bude vždy arbitrární. Vzhledem k tomu, že se v každém pilíři nachází jiný počet kategorií (viz příloha č. 2), byla tato hranice stanovena na 10% změně v podílu zastoupených kategorií za každý pilíř. Změnu, která přesahuje 10%, již nelze považovat za zcela nahodilou.

5 Analýza

Následující kapitola prezentuje výsledky obsahové analýzy vybraných programů. Nejprve budou programy krátce představeny, konkrétně jejich struktura a rozsah. Poté budou komentovány podcíle, které byly z analýzy vynechány, včetně zdůvodnění toho, proč nebyly zařazeny. Následuje podkapitola věnovaná některým dílčím aspektům analýzy. Zvláště jsou pak vypsány konkrétní podcíle či témata, které se v programech objevily v opačné orientaci vůči SDGs – každý takový případ bude krátce okomentován.

Pro přehledné shrnutí výsledků analýzy byly veškeré kategorie rozděleny do jednotlivých pilířů trvale udržitelného rozvoje (viz podkapitola 2.3). S ohledem k doporučenému rozsahu práce byl v některých částech této kapitoly obsah jednotlivých podcílů zkrácen tak, aby neunikl jejich význam, ale zároveň došlo k úspoře rozsahu. V tomto ohledu velmi pomohly oficiální webové stránky OSN pro Českou republiku, kde jsou jednak veškeré SDGs kompletně vypsány, jednak jsou zde u každého podcíle zvýrazněná klíčová slova, ze kterých se pak skládala zkrácená verze podcílů. Nezkrácené podcíle uvedené v této kapitole jsou vypsány stejným způsobem jako na oficiálních webových stránkách OSN, tedy se zvýrazněnými klíčovými slovy. Příloha č. 2 obsahuje kompletní znění všech podcílů, které vstoupily do analýzy. Podcíle jsou v ní rozděleny dle jednotlivých pilířů trvale udržitelného rozvoje (viz podkapitola 5.6)

5.1 Rozsah a struktura volebních programů

V následující tabulce jsou pro přehlednost uvedeny základní údaje o rozsahu a struktuře analyzovaných volebních programů.

Tabulka č. 3: Rozsah a struktura volebních programů 2013 a 2017

Strana	Název programu	Počet slov (zaokrouhleno na stovky)	Počet znaků (včetně mezer a zaokrouhleno na stovky)	Počet stran tiskové verze	Počet kapitol (včetně předmluvy)
ANO (2013)	Resortní program	7 200	53 100	-	14
ANO (2017)	Teď nebo nikdy	18 000	118 700	45	23
ODS (2013)	Volím pravici	10 100	71 500	31	15
ODS (2017)	Silný program pro silné Česko	4 500	33 200	19	14
Piráti (2013)	Volební program Piráťů pro volby do sněmovny 2013	8 800	62 700	-	9
Piráti (2017)	Černé na bílém	4 400	31 700	19	16
KSČM (2013)	Program pro budoucnost	3 400	25 100	6	7
KSČM (2017)	Jsme váš hlas!	4 300	30 600	24	8
ČSSD (2013)	Prosadíme dobře fungující stát	6 200	46 300	36	6
ČSSD (2017)	Dobrá země pro život	8 800	59 200	36	11

Zdroj: Vlastní kalkulace dle programů politických stran (2019)

Z přechozích tabulek jsou jasně patrné rozdíly v rozsahu volebních programů. Nejvíce v roce 2017, kdy program hnutí ANO oproti většině dosahoval více jak čtyřnásobného rozsahu. Nejkratší byly v obou volebních obdobích programy KSČM. Pro účely této práce se však nejedná o důležité rozdíly, jelikož není podstatný samotný rozsah, ale konkrétní témata, která se strany rozhodly do programu vložit. Jinak řečeno, strany si o samotném rozsahu a obsahu rozhodují samy, stejně tak vybírají ta témata, která považují za důležitá a nezařadí ta, která pro ně důležitá nejsou. Z této perspektivy tedy není samotný rozsah rozhodujícím faktorem. Je sice pravděpodobné, že strany s obsáhlejší programem mohou komunikovat i témata, která nepovažují za zásadně důležitá, zároveň však žádná strana pravděpodobně nevynechá z jejího pohledu podstatné téma. Navíc, jak bylo již dříve řečeno, je ve vlastním zájmu stran vytvořit pro své voliče co možná nejpřehlednější volební program, a tak není žádoucí do programu zařadit témata, která u veřejnosti nerezonují.

Důležité je také zmínit, že volby v roce 2013 byly předčasné a zároveň pro stranu ANO první, ve kterých kandidovala. Oproti tomu Česká pirátská strana (dále jen Piráti), kandidovala již v roce 2010, do parlamentu se však dostala až v roce 2017. Hnutí ANO prezentuje na svých oficiálních webových stránkách dva programy, zkrácený a resortní. V této práci byl analyzován resortní, jelikož i v případě zbylých stran byly vždy analyzované programy v plné verzi. Programy hnutí ANO a Pirátů pro volby 2013 nebyly k dispozici ke stažení ve formátu PDF, z tohoto důvodu u nich není uveden počet stran.

5.2 Vyřazené podcíle

Po konzultaci s prof. Moldanem byly z analýzy vyřazeny následující podcíle (zde uvedeny v nezkráceném znění):

- **4.1 Do roku 2030 zajistit, aby všechny dívky a chlapci ukončili bezplatné, rovnoprávné a kvalitní primární a sekundární základní vzdělání, které bude mít odpovídající a efektivní studijní výsledky.**
- **4.6 Do roku 2030 zajistit, aby všichni mladí a značná část dospělých mužů i žen dosáhli čtenářské a matematické gramotnosti.**
- **5.a Provést reformy, které ženám zajistí rovná práva k ekonomickým zdrojům, možnost vlastnictví a hospodaření s pozemky i dalších forem vlastnictví, přístup k finančním službám, dědictví a přírodním zdrojům v souladu s národní legislativou.**
- **15.6 Zajistit spravedlivé rozdělování přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů a podporovat odpovídající přístup k těmto zdrojům.**

Podcíl č. 4.1 byl vyřazen, jelikož je na našem území plně naplňován již od roku 1922, kdy vešel v platnost tzv. *Malý školský zákon*, který definitivně zrušil poslední úlevy z povinné školní docházky (Somr, 1987). Jelikož je tedy tato skutečnost u nás považována za samozřejmost, bylo by bezpředmětné související bod do programu umístit. Ze stejného důvodu byl vyřazen i podcíl č. 4.6, který z přechozím přímo souvisí, resp. jeho naplnění je důsledkem povinné školní docházky. Podcíl č. 5. a je rovněž v České republice považován za samozřejmost. Ačkoli se v českém prostředí vyskytují určité genderové nerovnosti, nejedná se o oblasti, které přímo tento podcíl popisuje, a proto nebyl do analýzy zahrnut. Poslední vyřazený podcíl č. 15.6 nastoluje velmi obdobné téma jako část podcíle č. 2.5, který zní takto:

- **2.5 Do roku 2020 zajistit zachování genetické rozmanitosti** osiv, pěstovaných plodin, hospodářských a domácích zvířat a jejich divoce žijících příbuzných druhů, mimo jiné pomocí správně spravovaných a diverzifikovaných semenných a rostlinných bank na národní, regionální i mezinárodní úrovni a **zajistit přístup ke spravedlivému sdílení přínosů** z využívání genetických zdrojů a tradičních poznatků, v souladu s mezinárodními dohodami.

Z tohoto důvodu nebylo nutné obdobné téma zařadit do analýzy dvakrát.

5.3 Podcíle bez zastoupení v programech

V následující tabulce jsou (ve zkrácené podobě) uvedeny podcíle, které nebyly z analýzy vyřazeny, ale přesto se ve volebních programech stran ani jednou nevyskytly. Celkově se jedná o 21 podcílů u kterých se dá tedy do určité míry předpokládat, že nejsou politickými stranami považovány za zásadní problém České republiky.

Tabulka č. 4: Podcíle bez zastoupení v programech

Číslo	Téma podcíle
1.b	Vytvořit výrazné politické strategie založené na genderově citlivých rozvojových strategiích na podporu chudých
3.3	Ukončit epidemii AIDS, tuberkulózy, malárie a zanedbávaných tropických nemocí
3.a	Posílit uplatňování rámcové úmluvy Světové zdravotnické organizace (WHO) o kontrole tabáku ve všech zemích dle potřeby
3.b	Podporovat výzkum a vývoj vakcín a léků na přenosné i nepřenosné choroby
3.d	Zvýšit kapacitu všech zemí pro včasné varování, snižování rizik a řízení národních a globálních zdravotních rizik
4.4	Zvýšit počet mladých a dospělých, kteří mají příslušné dovednosti včetně technických a odborných
4.5	Eliminovat genderové nerovnosti ve vzdělávání
4.7	Zajistit, aby všichni studenti získali znalosti a dovednosti potřebné k podpoře udržitelného rozvoje
4.a	Vybudovat a vylepšit genderově citlivá vzdělávací zařízení
5.b	Rozšířit možnosti využívání moderních technologií
6.2	Zajistit spravedlivě všem odpovídající sanitační a hygienická zařízení
8.7	Přijmout okamžitá a účinná opatření k vymýcení nucené práce
10.c	Snížit náklady na převody remitencí migrantů
12.1	Uplatňovat desetiletý rámec programů pro udržitelnou spotřebu
12.3	Snížit v přepočtu na hlavu na polovinu globální plýtvání potravinami
13.3	Zlepšit vzdělávání a zvyšování povědomí o klimatické změně
14.1	Předcházet a výrazně snižovat znečištění moří
15.4	Zajistit zachování horských ekosystémů
15.7	Přijmout neodkladná opatření ke skoncování s pytláčením a pašováním chráněných druhů rostlin a živočichů
15.8	Zavést opatření proti zavlečení invazivních druhů do suchozemských a vodních

	ekosystémů
17.19	Stavět na stávajících iniciativách s cílem rozvinout prostředky pro měření pokroku v oblasti trvale udržitelného rozvoje

Například genderová tematika se v programech téměř nevyskytovala. Pouze programy KSČM v obou sledovaných obdobích a program ČSSD z roku 2013 se zabývaly nerovnostmi v platech mužů a žen. Domácím násilím na ženách se zabýval jen program KSČM (2017). Přímé slovo gender se pak v žádném jeho tvaru v analyzovaných programech nevyskytovalo.

Další souvislosti mezi podcíli, které se v programech nevyskytly, budou probrány v 6. kapitole.

5.4 Zastoupení témat v programech

V příloze č. 1 je detailně rozebráno zastoupení SDGs v analyzovaných programech, nejprve za rok 2013 a poté za rok 2017. Jednotlivé podcíle či kategorie jsou uvedeny ve zkrácené podobě. Témata zastoupená v daném programu jsou označena číslem 1. Témata vyskytující se v opačné orientaci jsou označena -1 a jsou detailněji probrána v následující podkapitole. Programy označené 0 pak v sobě neobsahují dané téma. Plné znění podcílů se nachází v příloze č. 2.

U některých podcílů se při analýze vyskytovaly určité problémy, které je vhodné krátce okomentovat. Jednak se objevila menší skupina podcílů, která se vyznačuje příliš vágním či obecně u nás platným doporučením, takže jejich zastoupení bylo možné najít v každém programu. Konkrétně se jednalo o tyto podcíle, vypsané v nezkrácené podobě:

- **1.3** Zavést na úrovni států **vhodné systémy sociální ochrany** pro všechny včetně nejpotřebnějších, a do roku 2030 **rozšířit jejich dosah** na většinu chudých a ohrožených.
- **1.4** Do roku 2030 zajistit, aby **všichni muži a ženy**, zejména chudí a zranitelní, měli **stejná práva v přístupu** k ekonomickým zdrojům i základním službám, na vlastnictví a možnost nakládat s půdou a stejná práva na další formy vlastnictví, dědictví, přírodní zdroje, příslušné nové technologie a finanční služby, jako například mikro financování.

- **10.2** Do roku 2030 **posilovat a podporovat sociální, ekonomické a politické začleňování** všech, bez ohledu na věk, pohlaví, zdravotní postižení, rasu, etnický původ, náboženské vyznání a ekonomické či jiné postavení.
- **10.3** **Zajistit rovné příležitosti a snížit nerovnosti**, zejména odstraňováním diskriminačních zákonů, politik a postupů, a podporou vhodných právních předpisů, politik a postupů.
- **16.6** **Vytvořit účinné, odpovědné a transparentní instituce** na všech úrovních

Krátký komentář si zaslouží i podcíl č. 15.3:

- **15.3** Do roku 2030 **bojovat proti rozšiřování pouští**, obnovovat znehodnocenou půdu, včetně pozemků postižených rozšiřováním pouští, suchem či záplavami, usilovat o dosažení světa, ve kterém již nedochází k degradaci půdy.

Ačkoli se zdá (i dle zvýrazněných slov), že se tento podcíl primárně zabývá pouštěmi a že tedy není pro Českou republiku relevantní, jde v tomto případě o nepřesný překlad, kdy se v původním anglickém znění hovoří o desertifikaci krajiny. Tím pádem byla zařazena i vyjádření o boji proti půdní erozi, záplavám a suchu.

5.5 Podcíle v opačné orientaci vůči SDGs

V následujícím textu jsou uvedeny všechny podcíle, které se v analyzovaných programech vyskytly v opačné orientaci:

- **3.5** **Posílit prevenci a léčbu užívání návykových látek**, včetně užívání narkotik a škodlivého užívání alkoholu.

Tento podcíl je v rozporu s obsahem obou volebních programů Pirátské strany, která v nich podporuje pěstování a rekreační užití omamných a psychotropních látek.

- **7.2** Do roku 2030 **podstatně zvýšit podíl energie z obnovitelných zdrojů** na celosvětovém energetickém mixu.

Volební program ANO (2013), deklaruje, že strana zabrání dalšímu zvyšování příspěvků na obnovitelné zdroje z veřejných rozpočtů. ODS dokonce v programu 2013 uvádí:

„Odmítáme proto přijmout jakékoli další závazky k navýšení podílu výroby elektrické energie z obnovitelných zdrojů.“

V obou příkladech šlo o přímou reakci na kontroverzně nastavenou podporu u některých obnovitelných zdrojů, zejména pak kauzu týkající se fotovoltaických elektráren v ČR.

- **8.8 Chránit práva a podporovat bezpečné a stabilní pracovní podmínky** pro všechny pracující, včetně pracujících migrantů – zejména žen, a lidí s nebezpečným povoláním

ODS v programu 2017 uvádí:

„Zrušíme např. školení o bezpečnosti práce u nevýrobních podniků, povinné zdravotní prohlídky u lékařů pro zaměstnance, kteří neprovádějí fyzicky náročnou činnost, apod.“

Po zvážení, jsme dospěli k závěru, že i tato věta je v rozporu s podcílem 8.8, jelikož se požáry a jiné katastrofy nevyhýbají ani kancelářským budovám.

- **10.1 Do roku 2030 postupně dosáhnout a udržet růst příjmů** spodních 40 procent populace na úrovni vyšší než je celostátní průměr.

ODS se v programu 2013 staví proti zvyšování minimální mzdy. Ačkoli zde není toto zařazení tak zřejmé (stejně tak jako dopady minimální mzdy na pracující), bylo nakonec po konzultaci s prof. Moldanem rozhodnuto, že je možné tuto větu chápat v opačné orientaci s tímto podcílem.

- **10.7 Usnadňovat řízenou, bezpečnou a zodpovědnou migraci a mobilitu lidí** zahrnující uplatňování plánovaných a dobře řízených migračních politik

Program ODS 2017 pouze odmítl přijetí povinných kvót pro uprchlíky, bez návrhu jiného konstruktivního řešení. Nakonec tedy bylo rozhodnuto, že je tato skutečnost v rozporu s tímto podcílem.

- **16.3 Podporovat svrchovanost práva na národní i mezinárodní úrovni** a zajistit rovný přístup ke spravedlnosti pro všechny.

KSČM vyslovuje v obou volebních programech požadavek na zrušení paktu NATO, což částečně odporuje svrchovanosti práva na mezinárodní úrovni.

6 Výsledky analýzy

V následující tabulce jsou uvedeny výsledky analýzy v absolutních hodnotách, tedy počty kategorií vyskytujících se v analyzovaných programech. Kategorie, které se v programu objevily v opačné orientaci (viz podkapitola 5.5), byly interpretovány tak, jako by se v daném programu nevyskytly.

Tabulka č. 5: Výsledky analýzy v absolutních hodnotách

Sociální pilíř	ANO	ODS	Piráti	KSČM	ČSSD	Součet za všechny programy v rámci pilíře
2013	32	29	15	40	37	153
2017	36	23	29	34	34	156
Celkový počet témat v pilíři	73	73	73	73	73	365
Ekonomický pilíř	ANO	ODS	Piráti	KSČM	ČSSD	Součet za všechny programy v rámci pilíře
2013	16	15	3	18	20	72
2017	21	16	14	19	20	90
Celkový počet témat v pilíři	25	25	25	25	25	125
Environmentální pilíř	ANO	ODS	Piráti	KSČM	ČSSD	Součet za všechny programy v rámci pilíře
2013	16	16	2	26	31	91
2017	18	17	24	21	24	104
Celkový počet témat v pilíři	45	45	45	45	45	225
Součet za všechny pilíře	ANO	ODS	Piráti	KSČM	ČSSD	Součet za všechny programy
2013	52	51	19	72	78	272
2017	65	47	57	63	69	301
Celkový počet témat	129	129	129	129	129	645

Z výsledků analýzy prezentovaných v tabulce č. 5 sice vyplývá, že v celkovém součtu strany vkládaly do programů z roku 2017 více témat nastolených OSN nežli o 4 roky dříve, tento rozdíl (29 kategorií) však způsobily změny v programové politice stran ANO a zejména Pirátů. U stran ODS, KSČM a ČSSD byl posun přesně opačný. Zásadní rozdíl tedy spočíval zejména ve dvou faktorech. Strana ANO výrazně rozšířila svůj program (ze 7200 slov v roce 2013 na 18 000 o čtyři roky později, viz tabulka č. 3), což z něj udělalo nejrozsáhlejší z analyzovaných programů. Pravděpodobně se tak mohly v programu z roku 2017 objevit i témata pro tuto stranu ne zcela zásadní. Bylo tak možné

vysledovat obrovský záběr témat, ke kterým se program vyjadřoval. I přesto se nejednalo z perspektivy SDGs a agendy-setting o velký posun, kdy 150% nárůst rozsahu programu byl doprovázen pouze o 10% větším zastoupením těchto témat v novém programu. Z celkového počtu 129 kategorií jich tedy bylo v programu za rok 2017 jen o 13 více (z 52 na 65). Přitom významný posun, tedy alespoň 10% změna v podílu zastoupených kategorií (viz 4. kapitola), nastal pouze u ekonomického pilíře (viz graf č. 1 uvedený dále). U Pirátské strany však došlo ke zcela opačné situaci, kdy bylo zkrácení programu o polovinu (z 8800 slov na 4400 v roce 2017) doprovázeno výrazným nárůstem témat trvale udržitelného rozvoje. Konkrétně v něm bylo zastoupeno o 38 kategorií více nežli v roce 2013. Tento fakt naznačuje, že samotný rozsah programů není z perspektivy této analýzy podstatný, jak už bylo uvedeno na začátku přechozí kapitoly.

Rozdíl v programech Pirátů byl zcela patrný již na první pohled: zatímco program z roku 2013 řešil úzké spektrum netradičních témat, která se u jiných stran nevyskytovala (např. legalizaci psychotropních látek, eutanazii, reformu copyrightu, kyberprostor nebo svobodné formy školství), program z roku 2017 se tématy i strukturou daleko více podobal zbylým programům. Typická programová témata jako jsou otázky životního prostředí, národní bezpečnosti, dopravy a energetiky program z roku 2013 buď vůbec neřešil, nebo je jen okrajově jednou větou zmínil. Z tohoto důvodů se v tomto programu vyskytovalo pouze 19 kategorií, což je zcela nejslabší výsledek celé analýzy. Ovšem ani zastoupení druhého programu není ve srovnání se zbylými programy příliš vysoký, z celkového počtu 129 kategorií se jich vyskytovalo v programu pouze 57. Horší na tom byl v tomto roce už jen program ODS se 47 kategoriemi. Přesto je možné konstatovat, že došlo z perspektivy trvale udržitelného rozvoje k významnému posunu v zastoupení témat u každého z pilířů (viz dále).

Naopak největší zastoupení kategorií resp. SDGs měly v obou sledovaných obdobích programy ČSSD. Zde je dobré podotknout, že to byl právě program této strany, který se v roce 2017 jako jediný z analyzovaných zmínil o Agendě 2030 a zároveň se zavazoval k naplňování SDGs. Paradoxně se však v tomto programu vyskytlo menší množství kategorií oproti programu z roku 2013. Na druhém místě v množství zastoupených kategorií se umístila strana KSČM, která sice měla v programu 2017 o 3 kategorie méně nežli ANO, v celkovém součtu za obě období však o 18 kategorií více. Nejslabší zastoupení společně za obě období měla Pirátská strana, i když v roce 2017 měl program ODS ještě o 10 kategorií méně. Celkově nejstabilnější, byť s poměrně malým

zastoupením, byly programy ODS, které obsahovaly 51 kategorií v roce 2013 a 47 v roce 2017. U těchto tří stran bylo zastoupení SDGs v druhém období nižší oproti roku 2013. Největší záporný rozdíl byl pak u ČSSD, kde klesl počet kategorií o 9 (ze 78 na 69).

To, že je tedy v celkovém součtu větší zastoupení SDGs v programech za rok 2017, je do značné míry způsobeno právě změnou programové politiky Pirátů, kteří se přestali specializovat pouze na úzký počet témat a rozhodli se tak komunikovat i běžná programová témata. Jinak řečeno, kdyby do analýzy nebyly zahrnuty programy Pirátské strany, mohla by být celková situace zcela opačná. Zároveň je třeba podotknout, že se v případě ostatních stran nejednalo o významné pozitivní změny v zastoupení kategorií (s výjimkou ekonomického pilíře strany ANO).

Pokud se zaměříme na zastoupení konkrétních témat, je možné vysledovat, že ke změnám nejčastěji došlo v reakci na události či kauzy, které rezonovaly i v médiích a u veřejnosti. Například migrací se v roce 2013 zabývala pouze ODS, v roce 2017 však v návaznosti na tzv. migrační krizi byla tato problematika zastoupena již ve všech programech. Strany v tomto směru zastávaly většinou striktní stanoviska, což se dalo očekávat, jelikož i veřejná diskuze byla v té době značně vykrystalizovaná. Nevyhraněnější byl v tomto směru program strany ODS, který pouze odmítal kvóty bez navržení konstruktivního řešení (viz kapitola 5.5). Stejně tak v případě obnovitelných zdrojů měla na negativní postoje některých stran vůči této problematice pravděpodobně vliv kauza povinného výkupu energie z fotovoltaických elektráren (viz tamtéž). Také změny v ekonomice měly zřejmě dopad na volební programy, které se souvislosti s doznívající finanční krizí začaly více zabývat problematikou nezaměstnanosti. To je možné uvést i na konkrétních číslech, kdy se slovo nezaměstnanost či nezaměstnaný (v různých jeho tvarech) vyskytovalo v programech za rok 2013 na 24 místech (v každém programu minimálně jednou), zatímco v roce 2017 se objevilo pouze na 4 místech (u Pirátů a ČSSD). Bylo možné také vysledovat zvednutí zájmu stran v otázce regulace cen vody a zlepšení kvality vody snížením jejího znečištění (podcíle 6.1 a 6.3 v příloze č. 1). Cenami vody se v roce 2013 zabývala pouze KSČM, o 4 roky později se tato problematika objevila u všech analyzovaných stran (s výjimkou ODS). Zabraňování znečištění vody uváděly v prvním sledovaném období jen KSČM a ČSSD, v druhém se návrh objevil již u všech stran (kromě Pirátů). Tento zřejmý posun je pravděpodobně reakcí na medializovanou kauzu týkající kontroverzní smlouvy s francouzskou vodárenskou společností Veolia a Pražským magistrátem.

Výsledky analýzy taktéž přinesly zajímavé výsledky ohledně výskytu témat genderových nerovností. Jak již bylo řečeno v minulé kapitole, samotné slovo gender se v žádném jeho tvaru nevyskytlo ani v jednom z analyzovaných programů. Problematika nerovných příležitostí na trhu práce byla řešena jen v obou programech KSČM a programu ČSSD z roku 2013. Vůči páchání násilí na ženách se explicitně stavěl pouze program KSČM z roku 2013. Genderové nerovnosti ve školství či v jiných sférách života nebyly v analyzovaných programech řešeny vůbec.

Velmi malé zastoupení měly také podcíle či kategorie, které směřovaly k další reprodukci hodnot trvale udržitelného rozvoje, zejména ve vzdělání (např. podcíle 13.3 a 4.7 v příloze č. 1). Stejně tak problematikou plánovaného rodičovství se zabýval pouze program KSČM z roku 2013. Sledováním dopadů udržitelného cestovního ruchu a zároveň usměrněním neefektivních dotací na fosilní paliva se zabýval pouze program ČSSD v roce 2017. Téma týkající se zachování a využívání biodiverzity, které se opakovalo ve čtyřech analyzovaných podcíchích, bylo také méně zastoupeno. V roce 2013 se jím zabývaly pouze programy KSČM a ČSSD. Během dalších voleb pak opět ČSSD a KSČM tentokrát vystřídali Piráti. Explicitní zmínka o nediskriminačních zákonech se objevila pouze u programů ANO a ODS v roce 2017. Dále pak žádná strana do svých programů nezařadila témata týkající se znečištění moří, ochrany horských oblastí, boje proti AIDS, globálního plýtvání potravin nebo boje proti pytláčení a pašování chráněných druhů rostlin a živočichů. Nejvíce podcílů bez zastoupení v programech spadalo pod 3. cíl obsahující témata se zdravím a 4. cíl řešící problematiku vzdělání. Celkově se jednalo o 4 podcíle v každém z těchto cílů. 3. cíl byl zároveň nejméně zastoupen v programech. Tyto podcíle bez výskytu v programech také pojilo výrazné zastoupení témat spadající pod sociální pilíř (celkem 13 podcílů z 21). Naopak nejvíce zastoupeny byly podcíle formulované příliš vágně nebo obecně (detailněji viz podkapitola 5.4). Za zmínku také jistě stojí zastoupení podcíle č. 16.5 (viz příloha 1), který nabádá k omezení korupce a úplatkářství. Ačkoli by se dalo očekávat, že se toto poměrně klasické téma objeví v každém z analyzovaných programů, ODS ho nezařadila do programu ani jednou a ČSSD pouze v roce 2013.

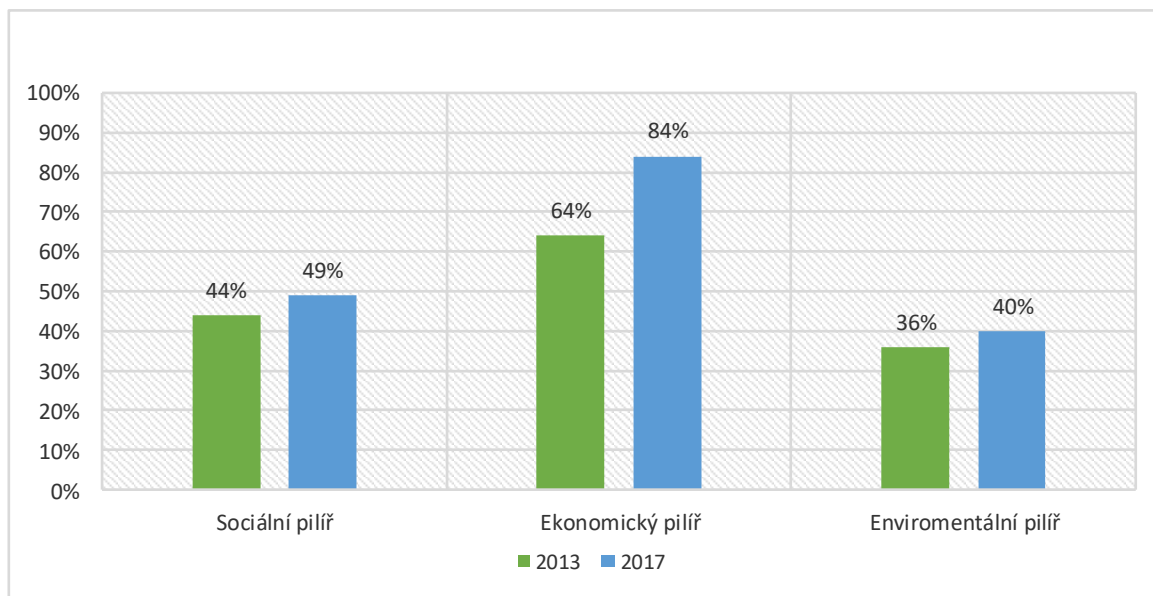
Pozitivní změna z perspektivy zastoupení SDGs proběhla u podcíle č. 11.6, který řešil otázku nepříznivých dopadů životního prostředí měst na jejich obyvatele. Zatímco v roce 2013 se tímto zabývaly pouze programy strany ANO a ČSSD, v roce 2017 byla tato problematika zastoupena již ve všech analyzovaných programech (viz příloha č. 1). Přístup obyvatel k městské zeleni řešil však pouze program ČSSD v roce 2017. Také problematika

dostupnosti kvalitního internetového připojení se dočkala většího zájmu stran. V roce 2013 ji zmínily pouze ODS a ČSSD (paradoxně ne však Piráti, kteří jinak s internetem operují na 32 místech programu z roku 2013), o 4 roky později pak již všichni. I růst minimálních mezd více hýbal politickým diskurzem v roce 2017, kde toto diskutabilní opatření v programu neřešilo jen ODS, zatím co v roce 2013 to prosazovaly jen KSČM a ČSSD. Největší nárůst byl zaznamenán u cíle č. 2, který zní: *Vymýtit hlad, dosáhnout potravinové bezpečnosti a zlepšení výživy, prosazovat udržitelné zemědělství. Za tímto posunem stály zejména strany ANO a Piráti (každá z nich zařadila do svého programu o 4 kategorie více).*

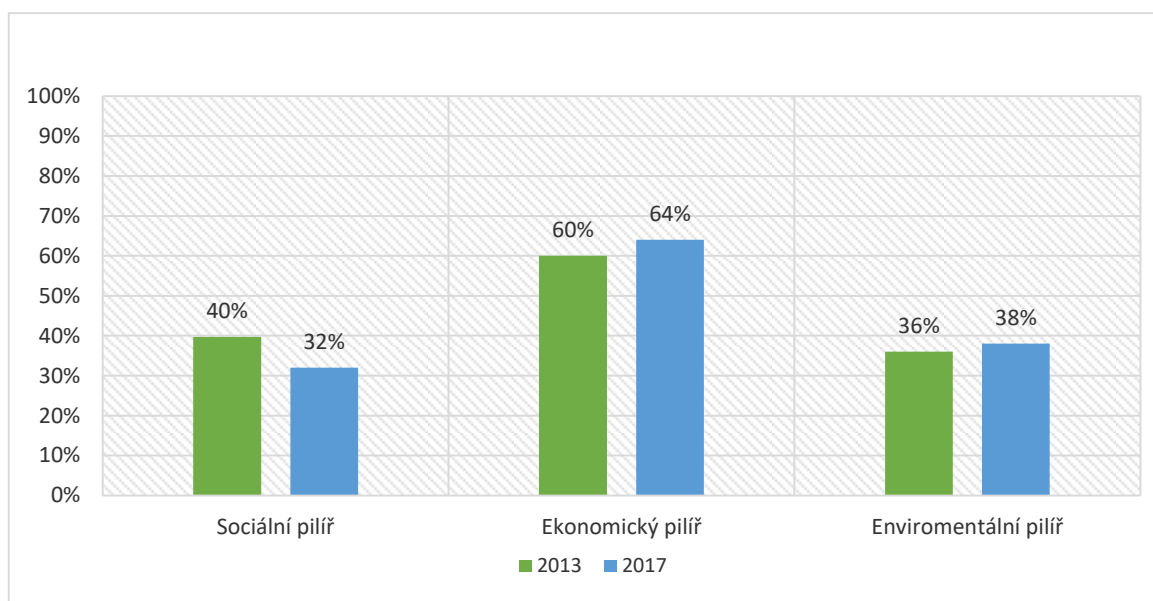
Naopak explicitní vyjádření stran ke změně klimatu z programů 2017 zcela vymizelo (v roce 2013 se jím zabývaly programy ODS a ČSSD). Ze zájmu politických stran taktéž zcela ustoupila problematika nakládání se zbraněmi hromadného ničení, kterou v roce 2013 zmiňovaly programy stran ANO, ODS a ČSSD. Ačkoli je tato změna v politickém diskurzu poměrně těžce interpretovatelná, může jít o doznívající reakce na válku v Iráku, která byla často spojovaná právě s hrozbou použití zbraní hromadného ničení. Téma prevence a léčby nepřenosných chorob se v roce 2017 také vyskytovalo v menším zastoupení, kdy ho řešily pouze ANO a ČSSD. V předešlých volbách to s výjimkou Pirátů řešily všechny analyzované strany.

Následující grafy shrnují výsledky analýzy z perspektivy pilířů trvale udržitelného rozvoje. Procentní hodnoty značí podíl počtu kategorií vyskytujících se v daném programu na celkovém počtu kategorií daného pilíře. Kategorie, které se v programu objevily v opačné orientaci, byly interpretovány tak, jako by se v daném programu nevyskytly.

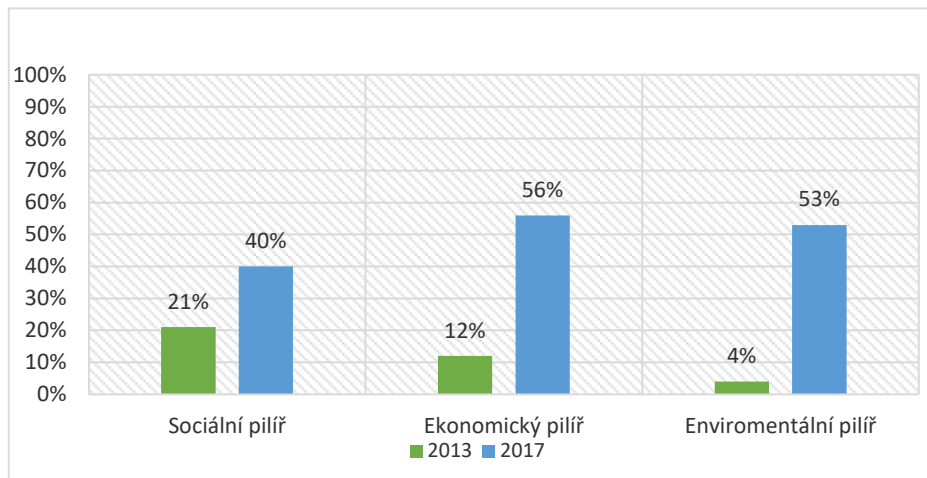
Graf č. 1: Podíly z celkového počtu kategorií daného pilíře, které se vyskytly v programech strany ANO

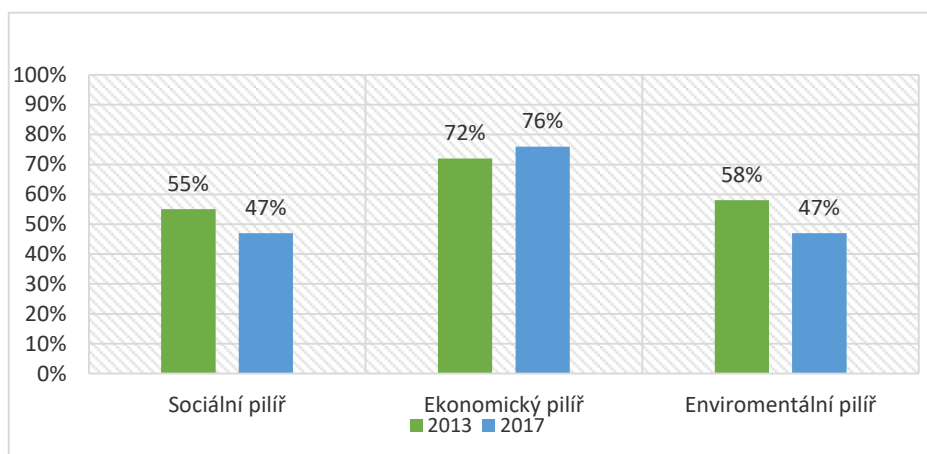
Graf č. 2: Podíly z celkového počtu kategorií daného pilíře, které se vyskytly v programech strany ODS

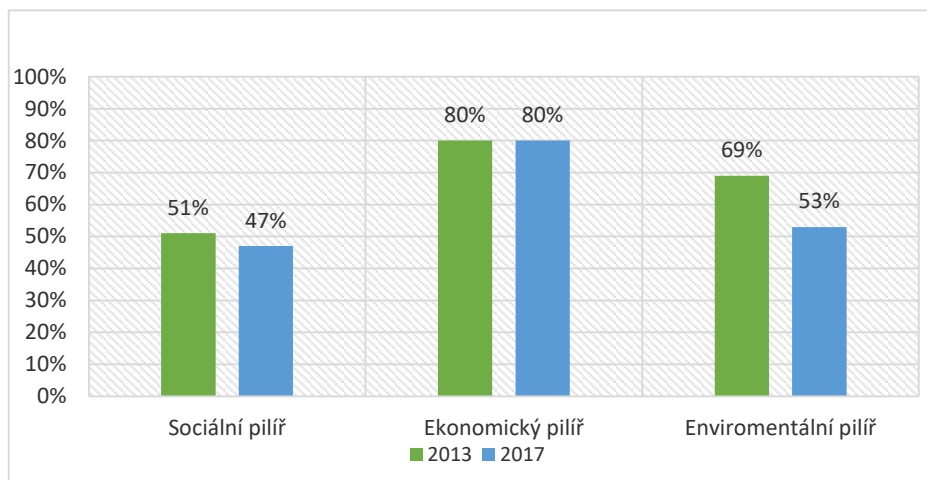
Graf č. 3: Podíly z celkového počtu kategorií daného pilíře, které se vyskytly v programech Pirátské strany

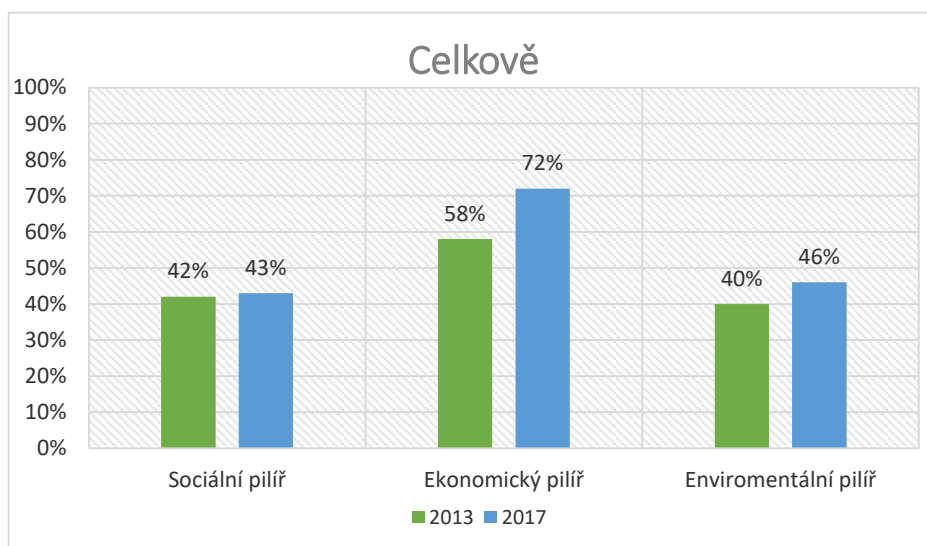
Graf č. 4: Podíly z celkového počtu kategorií daného pilíře, které se vyskytly v programech strany KSČM

Graf č. 5: Podíly z celkového počtu kategorií daného pilíře, které se vyskytly v programech strany ČSSD

Graf č. 6: Podíly z celkového počtu kategorií daného pilíře, které se vyskytly ve všech analyzovaných programech

Při nahlédnutí na výsledky analýzy z perspektivy pilířů trvale udržitelného rozvoje lze konstatovat, že nejvíce byla zastoupena témata spadající pod ekonomický pilíř a také u nich došlo k největšímu celkovému nárůstu mezi obdobími. Téměř každý program z roku

2017 tak obsahoval větší množství těchto témat, pouze u ČSSD zůstal počet zastoupených kategorií stejný (viz graf č. 5). I v případě zbylých 2 pilířů došlo v celkovém součtu k pozitivní změně, rozdíl byl nejmenší (ze 42 % na 43 %) u sociálního pilíře, kde vzrostlo zastoupení těchto témat pouze u Pirátů a ANO (viz grafy č. 3 a 1). Podobná situace byla u environmentálního pilíře, kde ovšem došlo k výraznějšímu nárůstu v počtu zastoupených témat ze 40 % (2013) na 46 % (2017). K pozitivní změně zde došlo u programů ANO, ODS a zejména pak Pirátů (ze 4 % na 45 %), kteří ovšem environmentální témata v programu 2013 téměř vynechali (pouze v jedné větě zmínili, že budou prosazovat ochranu životního prostředí). Vzhledem k hranici nastavené v metodické části lze nyní konstatovat, že k významnému pozitivnímu posunu došlo pouze u ekonomického pilíře strany ANO (viz graf č. 1) a všech pilířů Pirátské strany (viz graf. 3). Naopak však bylo zjištěno, že u programů stran ČSSD a KSČM došlo sice k významné změně v počtu zastoupených témat spadající po environmentální pilíř, posun byl ovšem z této perspektivy negativní. Tyto strany programovaly oproti roku 2013 výrazně méně environmentálních témat.

Na závěr přinesla analýza ještě jedno zjištění. Již při prvním studiu volebních programů, které přecházelo samotné analýze, byly poměrně jasně viditelné dvě tendence. Jednak si byly analyzované programy tematicky i postojově velmi podobné a zároveň byla tato podobnost větší u programů stran z voleb 2017. Jinak řečeno už poměrně blízké programy se sobě během posledních dvou parlamentních voleb ještě více přiblížily. Pro opravdu objektivní závěry by bylo třeba provést kompletní analýzu programů například pomocí metodiky CMP. Přesto však výsledky této analýzy umožňují alespoň zjistit, nakolik jsou si programy podobné z perspektivy SDGs a jak se k sobě v rámci těchto témat eventuálně přiblížily.

V následující tabulce jsou uvedeny počty kategorií, u jejichž zastoupení, či nezastoupení došlo mezi analyzovanými programy ke shodě. Kategorie tedy byla započítávána pouze, pokud se u obou stran buď vyskytovala, nebo nevyskytovala. Nad diagonálou se nachází vzájemná podobnost programů v roce 2017 pod diagonálou pak v roce 2013.

Tabulka č. 6: Počet kategorií, u kterých došlo v jejich zastoupení či nezastoupení ke shodě (nad diagonálou ve volbách 2017, pod diagonálou v roce 2013)

2017 \ 2013	ANO	ODS	Piráti	KSČM	ČSSD
ANO	107	103	95	99	101
ODS	111	108	102	103	98
Piráti	86	86	88	102	96
KSČM	90	91	70	104	95
ČSSD	90	93	61	101	98

Výsledky analýzy prezentované v přechodí tabulce tuto poměrně velkou shodu ukazují. Zejména pak v roce 2017 kdy i nejmenší shoda mezi programy dosahovala dokonce 74%. Největší shoda v obou sledovaných obdobích byla mezi stranami ANO a ODS, tedy mezi první a druhou vítěznou stranou v roce 2017. Tato podobnost však může být způsobena také tím, že se mnoho témat v programech nevyskytovalo. Důležitá pro pochopení tematické podobnosti je tedy shoda mezi tématy, které se v programech skutečně objevily. Tyto informace přináší následující tabulka č. 7, která ukazuje počty kategorií, u jejichž zastoupení došlo mezi analyzovanými programy ke shodě. Nad diagonálou se nachází tematická shoda programů v roce 2017 pod diagonálou pak v roce 2013.

Tabulka č. 7: Počet kategorií shodně se vyskytujících v analyzovaných programech (nad diagonálou ve volbách 2017 pod diagonálou v roce 2013)

2017 \ 2013	ANO	ODS	Piráti	KSČM	ČSSD
ANO	50	45	45	50	54
ODS	44	40	41	42	42
Piráti	17	15	18	48	48
KSČM	45	43	17	56	48
ČSSD	48	40	18	62	59

Z předchozí tabulky je patrný posun, k jakému došlo mezi roky 2013 a 2017. Ačkoli jsou zde hodnoty oproti tabulce č. 6 již podstatně nižší, odpovídají tato data celkově nízkému zastoupení témat obsažených v SDGs ve volebních programech (v celkovém součtu se v programech vyskytovala méně než polovina kategorií). Tabulka č. 7 tak v kombinaci se zjištěními prezentovanými v tabulce č. 6 ukazuje, že když už se nějaké téma v programech skutečně objevilo, pravděpodobně ho reflektovaly i další programy. Zejména pak v roce 2017 kdy si byly téměř všechny strany z perspektivy trvale udržitelného více podobné. Výjimkou v tomto směru byly programy KSČM a ČSSD v roce 2013, kde byla zároveň úplně největší shoda v počtu zastoupených témat (celkem 62).

Pokud se zaměříme na podobnost programů stran mezi sledovanými obdobími, tak nejpodobnější si byly programy strany ODS, které se shodovaly ve 108 kategoriích, následovalo ANO se 107 kategoriemi, KSČM se 104 kategoriemi, ČSSD s 98 kategoriemi a nejmenší shoda byla dle očekávání u Pirátské strany s 88 kategoriemi (viz tabulka č. 6).

7 Diskuze

Tato práce vycházela především z teorie agendy-setting (viz 1. kapitola), která chápe politickou agendu jakožto komplexní fenomén tvořící dohromady s veřejnou a mediální agendou ucelený systém (Trampota, Křeček a Nečas, 2006). Samotná politická agenda je pak tvořena sadou politických kontroverzí, tedy problémy, které nastolují političtí aktéři (Kalvas, 2008). V kapitole 1.2 bylo probráno vzájemné působení jednotlivých agend. Ačkoli se citovaní autoři lišili ve směru vlivu, studie posledních let nasvědčují, že se nejedná o čistě lineární vztah, ale spíše o komplexní fenomén s mnoha vazbami. Za určitých okolností tak dochází k přenosu témat mezi agendami. Dearing a Rogers (1996) považují studium nastolování agendy za studium sociální změny a stability. Politickou agendu v této práci reprezentují volební programy. Pozice volebních programů v politickém diskurzu byla obsahem 3. kapitoly této práce. Dle P. Šaradína (2002) plní program funkci integrační, desintegrační a světonázorovou, díky které má každá strana ideologickou základnu. S přihlédnutím k možným zkreslením (viz 3 kapitola), které studium volebních programů obnáší, se stále jedná o jednu z nejvíce využívaných a v mnoha směrech efektivních metod pro studium politického prostoru (Eibl, 2011). P. Šaradín (2002) dokonce považuje volební programy za hlavní aspekt politické činnosti.

S přihlédnutím k teoretickým východiskům této práce je tedy možné za jistých okolností (viz kapitola 1.3 a 3) vztahovat výsledky této analýzy i na veřejnou agendu. Je také možné diskutovat konkrétní témata nastolená v politické agendě, u kterých existuje větší pravděpodobnost vlivu na veřejnou agendu a obráceně. Z této perspektivy je důležité zjištění, které v posledních letech přinesl výzkum agenda-setting, tedy že je přenos závislý na charakteru tématu. U témat blízkých se každodennosti, označovaných jako vtíravá, je veřejná agenda více imunní vůči vlivům zbylých dvou a naopak je může, ale nemusí ovlivňovat. Témata označovaná jako nevtíravá mají pak díky distanci od každodennosti silný potenciál k ovlivňování veřejné agendy zbylými dvěma (McCombs a Reynolds, 2002). SDGs v sobě obsahují oba typy těchto témat, v následujícím textu tedy budou výsledky analýzy porovnány s výzkumy veřejného mínění dotýkající se stejné tematiky.

Mezi typické představitele nevtíravých témat patří genderové nerovnosti, které svým charakterem zasahují do každodennosti jedinců. Toto téma zde bylo vybráno jednak z důvodu, že se vyskytovalo ve velkém množství analyzovaných podcílů a byl jim také věnován celý cíl č. 5, výsledky analýzy navíc přinesly zajímavá zjištění, kterým je třeba se krátce věnovat. V programech analyzovaných stran se totiž genderová témata téměř

nevyskytovala. Dokonce je v roce 2017 zmínil už jen program KSČM, a to pouze ve vztahu k pracovnímu trhu. Za zmínku jistě stojí, že 5 z 21 podcílů nezastoupených v programech v sobě obsahovalo právě tato témata. Analýza tedy ukázala, že toto téma nejspíše není politickou agendou vnímáno jako důležitý problém.

Obdobné výsledky navíc přinesl výzkum vzniklý v rámci projektu *OPZ Implementace Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v České republice na léta 2014–2020 a související aktivity*, který analyzoval programy 9 stran při volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky 2017. Tato analýza oproti této práci navíc zahrnovala programy stran Svoboda a přímá demokracie (SPD), Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL), TOP 09 a Starostové a nezávislí (STAN). Ve výsledné zprávě uveřejněné na webových stránkách Úřadu vlády České republiky stojí například, že programové dokumenty explicitně zmiňují ženy jen velmi výjimečně (pouze 3 programy). Ženy jako společenskou skupinu výslovně zmiňuje program KSČM, a to v kontextu platových nerovností. Ženy taktéž jednou zmínila TOP09, která výslovně uvedla, že ženy se nesmí dostávat do situace náročné volby, mezi budováním kariéry a dětmi. Zmínku o ženách lze nalézt také v programovém dokumentu SPD, který v úvodu uvádí, že hnutí považuje za základ rodiny tradiční svazek muže a ženy. Ženy jako samostatnou společenskou skupinu, však dále v programu nikterak nereflektuje (Úřad vlády České republiky, 2018). Z přechozího textu tedy vyplývá, že se například problematika nerovností v odměňování práce objevila pouze v jednom z devíti programů stran, které se nakonec dostaly do Poslanecké sněmovny.

Problém ovšem nastává ve chvíli, kdy se zaměříme na výzkumy veřejného mínění týkající se tohoto tématu. Například výzkum provedený během dubna 2017 oddělením Gender a sociologie Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i. ve spolupráci s Centrem výzkumu veřejného mínění se jako jeden z mála u nás zabýval i postoji respondentů vůči genderovým nerovnostem. Výzkum zahrnoval vzorek 1 032 respondentů (502 mužů a 530 žen) ve věku nad 15 let. Na otázku, jestli jsou nerovnosti v odměňování žen a mužů vážným problémem, odpovědělo souhlasně více než 80 % dotázaných žen (38,5 % jich souhlasilo rozhodně a 41,9 % souhlasilo spíše) a přibližně 56 % mužů (pouze 15,9 % dotázaných mužů souhlasilo rozhodně, 40,4 % souhlasilo spíše) (Vohlídalová, 2017).

Tento zjevný nesoulad mezi výzkumem veřejného mínění a analýzou volebních programů může být způsoben minimálně pěti faktory. Prvním, který se nabízí, je právě „vtíravá“ povaha tohoto tématu, kdy politická agenda nemá sílu ovlivnit jeho důležitost u

veřejné agendy. Tento problém tak může být doposud přelíván pouze mezi veřejnou a mediální agendou. Politické strany si toho sice mohou být vědomy, protože se však zároveň jedná o kontroverzní téma, kvůli kterému by mohly přijít o část voličů, raději ho do svých programů neumísťují. Z pohledu feministických teorií je nasnadě vysvětlení, že je v české politice výrazně vyšší zastoupení mužů (dle ČSU, bylo ve volebním období 2013–2017 v poslanecké sněmovně pouze 19,5 % žen), což ovlivňuje témata vkládaná do programů. Třetím možným vysvětlením by mohlo být, že se problematika genderových nerovností v oceňování práce nachází zatím ve třetí fázi procesu formování politické agendy (viz podkapitola 1.3), tedy v adopci problému do veřejné agendy a na 4. fázi, ve které dochází k adopci problému do politické agendy, toto téma stále čeká. Další interpretací, může být nesoulad mezi volebními programy a reálným politickým diskurzem. V takovém případě by tedy nebylo možné výsledky analýzy vztahovat na politický diskurz (touto problematikou se zabývala 3. kapitola). Páté vysvětlení pak může nabídnout opět samotná teorie agenda-setting (viz 1. kapitola), která předpokládá silnou konkurenci mezi stovkami až tisíci tématy, která se ucházejí o umístění ve veřejné agendě. Ta je ovšem schopná pojmout pouze několik málo témat najednou. Témata týkající se školství, sociálních věcí, migrace, korupce atp. mohla tedy z veřejné agendy vytlačit téma nerovnosti na pracovním trhu. Respondenti tak sice mohli ve výzkumu zabývajícím se přímo touto problematikou uvést, že nerovnosti považují za problém, reálně však ne za zcela zásadní, protože daleko důležitější jsou pro ně jiná témata. Jelikož příliš rozsáhlý program není zcela žádoucí (viz 3. kapitola), politici pak vcelku racionálně komunikují pouze pro veřejnost podstatná témata.

Mezi typické představitelé nevítavých témat pak patří životní prostředí (Hoque, Parker, Covalleski a Haynes, 2017). V některých případech se však může jednat i o vítavá témata, typicky například ovzduší ve velkých městech (viz dále) se kterým mají jeho obyvatelé každodenní zkušenost na rozdíl od například znečištění oceánů. Patří sem tedy především kategorie spadající pod environmentální pilíř. Výsledky analýzy ukazují, že ačkoli došlo u Pirátské strany k výraznému posunu v zastoupení environmentálních témat (způsobeném především změnou programové politiky viz dříve) u zbylých stran buď k téměř žádné změně nedošlo, nebo v případě KSČM a ČSSD dokonce k významně nižšímu zastoupení těchto témat oproti roku 2013. Toto zjištění naznačuje, že politická agenda přestává alespoň z části vnímat toto téma jako voličsky nosné. Vzhledem k tomu, že se jedná především o nevítavá témata, může se tato změna promítnout i do veřejné agendy.

Výzkumy veřejného mínění týkající se životního prostředí se u nás dlouhodobě zabývá Centrum pro výzkum veřejného mínění a každoročně v květnu vydává zprávu týkající se postojů veřejnosti k těmto tématům. Nabízí se tak možnost srovnání mezi roky 2013 a 2017. Výzkumu, provedeném v květnu 2013, se zúčastnilo 1062 respondentů a výzkum z května 2017 pak uvádí 1019 respondentů. Ze zpráv jednoznačně vyplývá, že se mezi sledovanými roky výrazně zvýšila spokojenost respondentů se stavem životního prostředí v České republice, kdy v roce 2013 uvedlo dohromady 57% respondentů, že jsou velmi a spíše spokojeni, zatímco v roce 2017 dokonce 72%. Ze zprávy z roku 2017 navíc vyplývá, že jde o dlouhodobý trend, který měl právě v roce drobný výkyv směrem k nespokojenosti. V roce 2012 totiž na stejnou otázku odpovědělo 60% kladně a v roce 2014 pak 62%. Tato jinak rostoucí spokojenost je však doprovázena klesajícím zájmem o informace týkající se životního prostředí v ČR. Nejvyšší zájem byl (i oproti předchozím rokům) v roce 2013, kdy 62% dotázaných uvedlo, že se rozhodně a spíše zajímá o tuto problematiku. Od května 2013 pak zájem každým rokem klesal a v roce 2017 ho mělo už jen 52% respondentů. Tyto dvě protichůdné tendence se zdají být v celku logické a navíc odpovídají i zjištěním z obsahové analýzy, kdy se témata spadající pod environmentální pilíř z programů spíše vytrácela.

Zajímavé výsledky pak ještě přináší otázka týkající se postojů k zatížení životního prostředí automobilovou dopravou. V analyzovaném roce 2013 totiž odpovědělo dohromady 88% respondentů, že považují situaci za velmi a spíše špatnou. O čtyři roky později pak 83% respondentů. Je tedy zřejmé, že se jedná z pohledu veřejnosti o vážný problém. Zároveň se však jedná o problém, který se vzhledem k svému charakteru přibližuje vtíravým tématům, takže se dá naopak předpokládat spíše vliv veřejné agendy na politickou. Z analýzy pak vyplývá, že témata týkající se například ovzduší ve velkých městech, (která úzce souvisí s automobilovou dopravou) se vyskytovala v programech z roku 2017 více. Můžeme tak sledovat spíše opačnou tendenci, kdy veřejnost přestává tento problém spatřovat za tolik závažný (z perspektivy časového srovnání), zatímco politické strany ho do programů umísťovaly více. Je dobré však zmínit, že tato změna je na hranici 5% statistické významnosti, a tak nelze tento posun považovat za jednoznačný. Tento nesoulad pak může být způsoben například tím, že se spíše jedná o vtíravé téma, kdy politické strany tento z pohledu veřejnosti vážný problém ve svých programech dříve nereflektovaly. Mezi sledovanými roky si však tuto skutečnost uvědomili a proto jej v roce

2017 již zařadily do svého programu. Veřejná agenda tak nejspíše u tohoto tématu ovlivnila politickou agendu.

Pokud se zaměříme na celkové výsledky analýzy, tak ty nám ukazují pouze dílčí posuny v zastoupení témat, které můžeme považovat za významné. Celková pozitivní změna v počtu zastoupených témat je pak spíše způsobena změnou programové politiky [Piráťů (viz 6. kapitola)]. Na druhou stranu se však tato strana vyvinula tak, že má potřebu artikulovat stejné problémy, které jsou obsaženy v SDGs. Ačkoli zvolená metoda neumožňuje posoudit vliv, jaký měly samotné SDGs a potažmo OSN na politický diskurz u nás, výsledky analýzy napovídají, že případný vliv je zde minimálně diskutabilní. Analyzované programy daleko spíše reagovaly na aktuální kauzy či události, nežli na témata nastolená OSN, a to i přesto, že se na ni program ČSSD přímo odkazoval. Toto zjištění je částečně v rozporu s teoretickými východisky této práce, které spíše předpokládaly zásadní roli OSN v nastolování témat trvale udržitelného rozvoje. Pro ověření vlivu by však bylo potřeba propojit výsledky této analýzy s dalším výzkumem. Například s rozhovory se zástupci jednotlivých stran, kteří se podíleli na tvorbě programů.

V českém prostředí zatím žádná obdobná analýza sledující zastoupení témat SDGs ve volebních programech neproběhla. Stejně tak zastoupení starších programů OSN (např. *Agendy 21* nebo *Rozvojových cílů tisíciletí*) ve volebních programech se v dostupné literatuře nevyskytuje. Zahraniční výzkumy se podobnou problematikou zabývají jen velmi zřídka a zpravidla se nejedná o takto podrobnou analýzu. Adolf Kloke-Lesch ve svém článku (2017) hodnotí zastoupení SDGs v předvolebních kampaních politických stran v německých volbách roku 2017 a dochází obdobnému závěru. Ačkoli se podle něj mnozí politici, mezi nimi například Angela Merkelová, Sigmar Gabriel nebo Martin Schulz, vyjadřovali ke zcela zásadní roli *Agendy 2030* a SDGs, ve volebních kampaních a potažmo programech témata obsažená v SDGs vůbec nedominovala. Přesto však došlo k drobnému pokroku, kdy byla celkově témata trvale udržitelného rozvoje v programech o trochu více zastoupena. Nejvíce se tomu věnovala strana Bündnis90 / Die Grünen, která jako jediná začlenila *Agendu 2030* a SDGs do svých domácích i zahraničních politických návrhů. Explicitní vyjádření k SDGs se však vyskytlo pouze ve dvou programech (u nás pouze u ČSSD). Je nicméně možné vysledovat i určité rozdíly, například změna klimatu byla zastoupena, až na jednu výjimku, ve všech programech (u nás v roce 2017 naopak v žádném z analyzovaných programů).

Výsledky této analýzy navíc přinesly v neposlední řadě, zajímavé informace o tematické a postojové podobnosti jednotlivých stran. Ačkoli se jedná pouze o podobnosti z perspektivy konceptu trvale udržitelného rozvoje, provedená analýza ukázala, že jsou si programy nejsilnějších stran poměrně velmi podobné a mezi sledovanými obdobími se k sobě povětšinou ještě více přiblížily. Na tuto tendenci politických stran ovšem upozorňují i další autoři a nejedná se o jev typický pouze pro Českou republiku. Například Eibl (2013) upozorňuje, že se už od revoluce s každými volbami u nás stírají rozdíly, kterými se strany od sebe odlišují. Což podle něj může být dobrá (i špatná) zpráva pro voliče, jelikož je tak zaručena vyšší pravděpodobnost kontinuity politiky.

Důležité je také zjištění, že z hlediska konceptu trvale udržitelného rozvoje jsou programy některých stran (zejména pak programy ODS) vnitřně rozporné, protože se v nich vyskytují i opatření v negativní dikci vůči SDGs (viz podkapitola 5.5). Ačkoli tedy jednalo pouze o 6 podcílů, je toto v rozporu s představou integrovaného přístupu ze strany OSN. Otázkou tedy zůstává, nakolik je tento koncept skutečně celostní a jak je to s politickou neutralitou programů OSN, když jdou s výjimkou ČSSD všechny analyzované strany ve svých volebních programech zcela zjevně proti některým cílům. Právě tyto vnitřní rozpory by tak mohly být dobrým námětem kam pokračovat ve výzkumu, který by mohl zkoumat, nakolik volební programy skutečně politicky reprezentují celostní přístup k trvale udržitelnému rozvoji.

Obsahová analýza použitá v této práci navíc vzhledem k omezeným možnostem výzkumu sledovala pouze výskyty daných témat v programech, případně v jaké jsou orientaci vůči SDGs. Na příkladu uvedeném v metodické části (viz tabulka č. 2) je ovšem zcela patrné, že každý podcíl byl v programech zastoupen v rozdílné míře. Některé ho naplňovaly více jiné méně. Dobrým námětem pro další výzkum by pak mohlo být vytvořit škálu, která by vyjadřovala míru naplnění každého podcíle programem a následně provést analýzu s několika nezávislými odborníky, kteří by takto hodnotili, nakolik je každý podcíl v programech zastoupen. Výsledkem by pak byl ucelenější náhled na tuto problematiku.

Na závěr diskuze by bylo vhodné zmínit limity výzkumu. Z mého pohledu nejzásadnějším limitem je právě subjektivní přiřazování kategorií, kdy v některých případech nebylo zcela jednoduché rozhodnout, zdali se daná kategorie v programu skutečně nachází, či jestli může být daná jednotka měření chápána v opačné orientaci vůči SDGs. Tento limit není možné zcela odbourat, přesto byl pro zvýšení objektivity přizván další odborník (prof. Moldan), který se poté k těmto případům nezávisle vyjádřil a v 99 %

případů došlo ke shodě s mým vlastním zařazením. Je však také možné, že některé konkrétní případy, které jsem považoval za jednoznačné (a tedy jejich přiřazení s prof. Moldanem nediskutoval), nemusely být ve skutečnosti tak zřejmé. Obdobný problém nastává u rozdělení podcílů do jednotlivých pilířů, ačkoli byl mnou navržený koncept opět konzultován s prof. Moldanem, jakožto odborníkem na trvale udržitelný rozvoj, mohlo i zde nastat určité malé zkreslení, na jehož možnou existenci prof. Moldan upozorňoval. Dalším limitem je pak vztahování výsledků analýzy volebních programů na politický diskurz a veřejnou agendu – touto problematikou se zabývala například kapitola 3.

Závěr

Hlavním cílem této práce je tedy zjistit, nakolik korespondují témata nastolená OSN (obsah SDGs) s obsahem volebních programů u nás. Jestli se tedy obsahy programů konkrétních stran během posledních dvou parlamentních voleb spíše přibližují či oddalují nejnovějšímu konceptu trvale udržitelného rozvoje a k jakým změnám došlo ve vybraných volebních programech během posledních dvou parlamentních voleb, jaká témata udržitelného rozvoje například zcela vymizela a jaká se naopak objevila.

Z cílů pak vyplývá **výzkumná otázka**, která zní: Jak se změnila struktura volebních programů k parlamentním volbám roku 2013 a 2017?

Analyzovány byly programy prvních pěti nejúspěšnějších stran ve volbách 2017, které se zároveň účastnily voleb v roce 2013. Jednalo se o programy následujících stran: ANO, Občanská demokratická strana (ODS), Pirátská strana, Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM) a Česká strana sociálně demokratická (ČSSD).

Z výsledků analýzy vyplývá, že v celkovém součtu strany vkládaly do programů z roku 2017 více témat obsažených v SDGs, tento rozdíl (29 kategorií) však způsobily zejména změny v programové politice Pirátské strany. Konkrétně v něm bylo zastoupeno o 38 kategorií více nežli v roce 2013. Strana se totiž začala z původně úzkého spektra netradičních témat zaměřovat na témata typická pro programy politických stran. Program z roku 2017 se tak tématy i strukturou daleko více podobal zbylým stranám. Změna tak sice byla způsobena právě dynamikou této strany, zároveň se však svým vývojem přiblížila novějšímu konceptu trvale udržitelného rozvoje, a měla tak potřebu artikulovat stejné problémy jako OSN. Tomuto konceptu se pak také zejména ekonomickými tématy přibližovala strana ANO. U stran ODS, KSČM a ČSSD byl pak posun přesně opačný.

Při nahlédnutí na výsledky analýzy z perspektivy pilířů trvale udržitelného rozvoje lze konstatovat, že k významným pozitivním změnám v počtu zastoupených témat došlo akorát u všech pilířů Pirátské strany a ekonomického pilíře strany ANO. U zbylých stran pak byly rozdíly buď příliš, malé nebo došlo naopak k významně negativnímu posunu, který se týkal environmentálního pilíře stran ČSSD a KSČM.

Z analýzy dále vyplývá, že jsou si programy z perspektivy SDGs jednak relativně velmi podobné a navíc se mezi sledovanými obdobími k sobě povětšinou ještě více tematicky přiblížili.

Vliv na zastoupení témat v programech měly zřejmě konkrétní události či kauzy, které rezonovaly i ve zbylých agendách. Například migrací se v roce 2013 zabývala pouze ODS, v roce 2017 však v souvislosti s tzv. migrační krizí byla tato problematika zastoupena již v každém programu. Stejně tomu bylo u podcílů týkajících se obnovitelných zdrojů, kde měla kauza povinného výkupu energie z fotovoltaických elektráren vliv na negativní postoje některých stran vůči obnovitelným zdrojům. Pravděpodobně v souvislosti s kauzou týkající kontroverzní smlouvy s francouzskou vodárenskou společností Veolia a Pražským magistrátem reagovaly strany programováním problematiky týkající se regulací cen stočného. Také změny v ekonomice měly pravděpodobně vliv na volební programy roku 2013, které měly souvislosti s doznívající finanční krizí tendenci se více zabývat problematikou nezaměstnanosti. Naopak některá témata z programů zcela vymizela. Ze zájmu politických stran tak ustoupila problematika nakládání se zbraněmi hromadného ničení, kterou v roce 2013 zmiňovaly programy stran ANO, ODS a ČSSD. Stejně tak explicitní vyjádření stran ke změně klimatu z programů 2017 zcela vymizelo (v roce 2013 se jím zabývaly programy ODS a ČSSD). Žádná strana do svých programů nezařadila témata týkající se znečištění moří, boje proti AIDS, globálního plýtvání potravin nebo boje proti pytláčení a pašování chráněných druhů rostlin a živočichů.

V části této práce věnované diskuzi pak byly dílčí zjištění z analýzy porovnány s výzkumy veřejného mínění. Témata týkající se genderové nerovnosti vykazovala v programech velmi nízké zastoupení a dalo by se tak očekávat, že nejsou politickou agendou vnímány jako důležitý problém. S přihlédnutím k teorii agenda-setting se u tohoto typu témat dá očekávat, že veřejná agenda zde bude spíše imunní vůči vlivu politické agendy nebo dokonce může politickou agendu sama ovlivňovat. Z výzkumu provedeném během dubna 2017 oddělením Gender a sociologie Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i. ve spolupráci s Centrem výzkumu veřejného mínění ovšem vyplývá, že 80% dotázaných 56% mužů považuje genderové nerovnosti za vážný problém. Tento zjevný nesoulad tak může být způsoben právě charakterem a kontroverzností tohoto tématu, kdy se politické agendě zatím úspěšně daří ho ignorovat, protože by tím mohla přijít o část voličů.

Druhým tématem, se kterým byly porovnávány výsledky analýzy, bylo životní prostředí, tedy kategorie analýzy spadající pod environmentální pilíř. Zde se naopak s přihlédnutím k teorii agenda-setting dalo očekávat, že veřejná agenda je politiky a médií snáze ovlivnitelná. Z výsledků analýzy pak vyplývá, že environmentální témata (s výjimkou Pirátské strany, viz dříve) z programů dvou analyzovaných stran výrazně

vymizela a v případě ostatních stran došlo jen k drobné změně. Jinak řečeno, kdyby byly z analýzy vynechány programy Pirátské strany, došlo by v celkovém součtu k výraznému úbytku zastoupených environmentálních témat. Na základě tohoto zjištění se dá s určitými limity očekávat, že i veřejnost přestala tato témata vnímat jako důležitá. Z výzkumů, které provedlo v letech 2013 a 2017 Centrum pro výzkum veřejného mínění, nakonec tento předpoklad skutečně vyplývá. Respondenti jednak uváděli, že jsou výrazně více spokojeni se stavem životního prostředí v České republice (v roce 2013 to uvedlo 57% respondentů, zatím co o čtyři roky později už 72%). Přitom byl právě v roce 2013 zaznamenán výkyv směrem k nespokojenosti v jinak dlouhodobém trendu, kdy se každým rokem zvyšovala spokojenost. Tento trend byl navíc doprovázen snižujícím se zájmem o informace týkající se životního prostředí.

Význam této práce tedy spočívá nejen v tom, že zaplňuje mezeru v poznání, jelikož se u nás doposud nikdo nezabýval zastoupením SDGs v politickém diskurzu, ale může být zároveň dobrým výchozím bodem dalších studií věnujícími se této problematice v mediální či veřejné agendě nebo jinou metodou či větším rozsahem v politické agendě.

Seznam použité literatury:

Literatura

- Ambrozek, L. (2002). Praktický dopad Johannesburgu záleží na nás. *Zpravodaj Ministerstva životního prostředí*, 7(11), 1-2.
- Andresen, S. (2007). Key actors in UN environmental governance: influence, reform and leadership. *International Environmental Agreements*, 7(4):457-468.
- Bâc Dorin, P. (2008). Annals of the University of Oradea. *Economic Science Series*, 17(2), 581-585.
- Beckerman, W. (1995). *Small is Stupid: Blowing the Whistle on the Greens*. London: Duckworth.
- Bell, M. (2004). *An Invitation to Environmental Sociology*. Newbury Park (CA)
- Bernard, J. & Kostecký, T. (2014). Prostorový kontext volebního chování – jak působí lokální a regionální prostředí na rozhodování voličů. *Sociologický časopis*, 50(1), 3–28.
- Bittner, M. (2013). *Úvod do udržitelného rozvoje: souvislosti environmentálního pilíře*. Brno: Masarykova univerzita.
- Borowy, I. (2013). The Brundtland Commission: Sustainable development as health issue. *Michael*, 10(2), 198–208.
- Cameron, R. E. (1996). *Stručné ekonomické dějiny světa: od doby kamenné do současnosti*. Praha: Victoria Publishing.
- Cobb, R. W. & Ross M. H. (1997). *Cultural Strategies of Agenda Denial: Avoidance, Attack, and Redefinition*. Lawrence: University Press of Kansas
- Croteau, D., & Hoynes, W. (2003). *Media/society: industries, images, and audiences* [Online] (3rd ed). Thousand Oaks: Pine Forge Press. Retrieved from <http://alephuk.cuni.cz/CKIS-28.html>
- Červenka, J. (2008). *Agenda-setting: teoretické přístupy*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR.
- Dearing, J. W., & Rogers, E. M. (1996). *Agenda-Setting*. Thousand Oaks: SAGE.

- Disman, M. (2011). *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele (Čtvrté nezměněné vydání)*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- Downs, A. (1991). Up and Down With Ecology. In: Pross, D. L. & McCombs, M. E. (1991). *Agenda Setting. Readings on Media, Public Opinion, and Policy-Making*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.
- Dušek, J., Pána, L. a Svatoš, R.. (2012). Udržitelný rozvoj a funkce moderního evropského státu. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií.
- Eibl, O. (2010). Volební programy. In: Balík, S. (2010). *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK)
- Eibl, O. (2011). *Politický prostor a témata v České republice v letech 2006-2008*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).
- Eibl, O. (2014). Analýza volebních programů. In: Havlík, V. (2014). *Volby do Poslanecké sněmovny 2013*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav
- Fawzi, N. (2016). Beyond policy agenda-setting: political actors' and journalists' perceptions of news media influence across all stages of the political process. *Information, Communication & Society*, 21(8), 1134-1150.
- Friedman, M. (1970). The social responsibility of business is to increase its profits. *New York Times Magazine*, 122-124.
- Giddens, A. (1999). Risk and Responsibility. *Modern Law Review*, 62 (1), 1-10.
- Harris J. M., Wise, T. A., Gallagher, K. P. & Goodwin, N. R.. (2001). A Survey of Sustainable Development – Social and Economic Dimensions. *Environmental Management and Health*. 12(5), 529-531.
- Hodgson, D. (2009). Malthus' Essay on Population and the American Debate over Slavery. *Comparative Studies in Society and History*, 51(4), 742-770.
- Hoque, Z., Parker, L. D. Covalleski, M. A., Haynes, K. (2017). *The Routledge Companion to Qualitative Accounting Research Methods*. Routledge: Milton Park, Abingdon, Oxon
- Chytilík, R. & Eibl, O. (2011). České politické strany v politickém prostoru. *Sociologický časopis*, 47(1), 61–88.

- Jakobi, A. P. (2009). International organizations and world society: studying global policy development in public policy, *TranState working papers*, 81.
- Jeníček, V. & Krepl, V. (2008). *Energy, Environment and Sustainable Development*. Prague: Czech University of Life Sciences Prague.
- Jeníček, V., & Foltýn, J. (2010). *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. V Praze: C.H. Beck.
- Kalvas, F. (2008). Politická agenda. In: Červenka, J. (2008). *Agenda-setting: teoretické přístupy*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR.
- Karvonen, L. (2010). *The Personalisation of Politics: A Study of Parliamentary Democracies*. Colchester: ECPR Press.
- Kroupa, J. (2010). *Slovník soudobé politiky a mezinárodních vztahů*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika.
- Křeček, J. (2013). *Politická komunikace: od res publica po public relations*. Praha: Grada.
- Kubáček, J. (2012). *Slovník politického managementu a volebního marketingu*. Praha: Grada.
- Kunczik, M. (1995). *Základy masové komunikace* [Online]. Praha: Karolinum. Retrieved from <http://alephuk.cuni.cz/CKIS-28.html>
- La Vina, A. G. M., Hoff G. & DeRose, A. M. (2003). The outcomes of Johannesburg: Assessing the world summit on sustainable development. *SAIS review*, 23(1) 53–70.
- Leichtová, M. (2009). Agenda-setting v masových médiích v globalizovaném světě. In: Rosůlek, P. (2009). *Média & politika: vybrané problémy : modernita, propaganda, politický marketing, agenda-setting, terorismus, žurnalistika*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.
- Leichtová, M. (2009). Agenda-setting v masových médiích v globalizovaném světě. In: Rosůlek, P. (2009). *Média & politika: vybrané problémy : modernita, propaganda, politický marketing, agenda-setting, terorismus, žurnalistika*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.
- Maillet, P. (1995). Sustainable development and the worldwide market economy: a necessary but difficult reconciliation. *Environment and Pollution*, 5(1), 1–13.

- Mansfeldová, Z. (2003). Obsahová analýza volebních programů českých politických stran. In: Dvořáková, V. & Heroutová, A. (2003). *II. kongres českých politologů*. Praha: Česká společnost pro politické vědy.
- McCombs, M. E. (2009). *Agenda setting: nastolování agendy - masová média a veřejné mínění*. Praha: Portál.
- McCombs, M., Reynolds, A. (2002). News Influence on Our Pictures of the World. In: Bryant, W. J., Zillmann, D. (2002) *Media Effects. Advances in Theory and Research*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Mezřický, V. (2005). *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*. Praha: Portál.
- Moldan, B. (1996). K otázce souladu ochrany životního prostředí a hospodářského rozvoje. *Sociologický časopis*, 32(3), 261-277
- Moldan, B. (2001). *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*. Praha: Karolinum.
- Moldan, B., & Kolářová, H. (2003). *(Ne)udržitelný rozvoj: ekologie : hrozba i naděje* (2. vydání). Praha: Karolinum.
- Naše společná budoucnost: světová komise pro životní prostředí a rozvoj*. (1991). Praha: Academia.
- Nátr, L. (2005). *Rozvoj trvale neudržitelný*. Praha: Karolinum.
- Neumann, P., Žamborský, P., & Jiráňková, M. (2010). *Mezinárodní ekonomie*. Praha: Grada.
- Norbert, J. (2006). *Globalizace*. Praha: Alfa Publishing.
- Norgaard, R. (1981). Sociosystem and ecosystem coevolution in the Amazon. *Environmental Economics and Management* (8), 238 – 254.
- Redclift, M. (1987). *Sustainable Development*. London: Routledge.
- Richterová, B. (2016). Role OSN při nastolování agendy mezinárodní politiky (Diplomová práce). Plzeň.
- Scheufele, D. A. (2000). Agenda-Setting, Priming, and Framing Revisited: Another Look at Cognitive Effects of Political Communication. *Mass Communication & Society*, 3(2), 297–316.

- Somr, M. a kol. (1987). *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství
- Soroka, S. N. (2002). *Agenda-setting Dynamics in Canada*. Vancouver: UBC Press.
- Spáčilová, P. (2007). *Evropská unie a její role v globální ochraně životního prostředí* (Diplomová práce). Brno.
- Spurný, M. (2016). *Most do budoucnosti: laboratoř socialistické modernity na severu Čech*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum.
- Stewart, L. (2016). Sustainability and the future of environmental Sociology. *Environmental Sociology*, 2(1), 1-4.
- Šaradín, P. (2002). *Volby 2002: analýza programů a výsledků ve volbách do Poslanecké sněmovny*. Olomouc: Periplum.
- Škodová (2008). Zasazení konceptu agenda-setting do uvažování o médiích. In: Červenka, J. (2008). *Agenda-setting: teoretické přístupy*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR.
- Škodová, M., Nečas, V., & Červenka, J. (2009). *Veřejná a mediální agenda: komparativní analýza tematizace veřejné sféry*. Praha: Professional Publishing.
- Trampota, T. (2006). *Zpravodajství*. Praha: Portál.
- Trampota, T., & Vojtěchovská, M. (2010). *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál.
- Trampota, T., Křeček, J., & Nečas, V. (2006). *Média a moc*. Praha: Fakulta sociálních věd UK.
- Triandafyllidou, A., & Fotiou, A. (1998). Sustainability and Modernity in the European Union: A Frame Theory Approach to Policy-Making. *Sociological Research Online*, 3(1), 1–16.
- Vavroušek, J. (1993). Perspektivy lidských hodnot slučitelných s trvale udržitelným způsobem života. In: Nováček, P., Vavroušek, J. (1993). *Lidské hodnoty a trvale udržitelný způsob života*. Olomouc: Nakladatelství UP.
- Waisová, Š. (2008). *Mezinárodní organizace a režimy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Wimmer, R. D. & Dominick. J. R.. (2010). *Mass Media Research*. Boston: Wadsworth.

Windsor, D. (2018). Multi-Level Social Institutions in Conflict over Sustainable Development. *Critical Sociology* 44(2), 285-302.

Zeman, J. (2002). *Ekonomické základy trvale udržitelného rozvoje*. Olomouc: Univerzita Palackého

Elektronické zdroje

Centrum pro výzkum veřejného mínění (2013). *Hodnocení ochrany životního prostředí – květen 2013*. Načteno z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a1374/f9/oe130618.pdf

Centrum pro výzkum veřejného mínění (2017). *Hodnocení stavu životního prostředí - květen 2017*. Načteno z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4362/f9/oe170619.pdf

Centrum pro výzkum veřejného mínění (2018). *Voliči a strany a politická orientace občanů – listopad 2018*. Načteno z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4795/f9/pv190110.pdf

Centrum pro výzkum veřejného mínění (2019). *Hodnocení ochrany životního prostředí – květen 2019*. Načteno z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4964/f9/oe190625.pdf

Český statistický úřad (2017). *Ženy a muži v datech*. Načteno z: <https://www.czso.cz/documents/10180/45709986/30000417.pdf/1fa799cb-c008-4271-a09c-9035e22923cc?version=1.2>

ČR 2030 (2018). *Implementace Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj (Cílů udržitelného rozvoje) v České republice*. Načteno z: <https://www.cr2030.cz/strategie/wp-content/uploads/sites/2/2018/10/Implementace-Agendy-2030.pdf>

Jolly, R. (2010). *UN Intellectual History Project. The UN and Development Policies. Ralph Bunche Institute for International Studies*. Načteno z: <http://www.unhistory.org/briefing/7UNandDevStrategies.pdf>

Kloke-Lesch, A. (2017). *Germany's 2017 elections and the SDGs: did we miss something?* Načteno z: https://www.die-gdi.de/fileadmin/user_upload/pdfs/dauerthemen_spezial/20171005_Kloke_Lesch_Wahlka mpf_EN.pdf

Median (2017). *Výzkum pro volební studio ČT*. Načteno z: http://www.median.eu/cs/wp-content/uploads/2017/10/Vyzkum_pro_volebni_studio.pdf

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR (2007). *Cestovní ruch a udržitelný rozvoj*. Načteno z: http://www.mmr.cz/getmedia/b973337b-cccc-42a3-9d19-2b23356dcff2/GetFile15_1.pdf

Ministerstvo životního prostředí ČR (ND;a). *Agenda 2030*. Načteno z: https://www.mzp.cz/cz/agenda_2030

Ministerstvo životního prostředí ČR (ND;b). *Udržitelný rozvoj*. Načteno z: https://www.mzp.cz/cz/udrzitelny_rozvoj

Oficiální stránky Informačního systému místní Agendy 21 (ND). *O MA21*. Načteno z: <https://ma21.cenia.cz/cs-cz/oma21.aspx>

OSN (2015,a). *Zpráva OSN: Úspěch Rozvojových cílů tisíciletí je odrazovým můstkem pro novou agendu udržitelného rozvoje*. Načteno z: <http://www.osn.cz/zprava-osn-uspech-rozvojovych-cilu-tisicileti-je-odrazovym-mustkem-pro-novou-agendu-udrzitelneho-rozvoje/>

OSN (2015;b). *193 států OSN schválilo program udržitelného rozvoje světa 2015-2030*. Načteno z: <http://www.osn.cz/193-statu-osn-schvalilo-program-udrzitelneho-rozvoje-sveta-2015-2030/>

OSN (ND;a). *Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs)*. Načteno z: <http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/rozvojove-cile-tisicileti-mdgs/>

OSN (ND;b). *Cíle udržitelného rozvoje (SDGs)*. Načteno z: <https://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/sdgs/>

Úřad vlády ČR (2018). *Analýza genderových stereotypů a zobrazování žen a mužů v předvolebních kampaních*. Načteno z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Analyza-genderovych-stereotypu.pdf>

Vohlídalová, M. (2017). *Genderové rozdíly v odměňování očima veřejnosti v České republice*. Načteno z: https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/genderove_rozdily_v_odmenovani_akt_mv.pdf

Seznam tabulek a grafů

Seznam tabulek:

Tabulka č. 1: Volební programy vybraných stran	30
Tabulka č. 2: Jednotky měření v programech okódovány kategorií č. 12.5	33
Tabulka č. 3: Rozsah a struktura volebních programů 2013 a 2017	37
Tabulka č. 4: Podcíle bez zastoupení v programech	39
Tabulka č. 5: Výsledky analýzy v absolutních hodnotách	43
Tabulka č. 6: Počet kategorií u kterých došlo v jejich zastoupení či nezastoupení ke shodě (nad diagonálou ve volbách 2017, pod diagonálou v roce 2013).....	52
Tabulka č. 7: Počet kategorií shodně se vyskytující v analyzovaných programech (nad diagonálou ve volbách 2017, pod diagonálou v roce 2013).....	52

Seznam grafů

Graf č. 1: Podíly z celkového počtu kategorií daného pilíře, které se vyskytli v programech strany ANO.....	48
Graf č. 2: Podíly z celkového počtu kategorií daného pilíře, které se vyskytli v programech strany ODS	48
Graf č. 3: Podíly z celkového počtu kategorií daného pilíře, které se vyskytli v programech Pirátské strany	49
Graf č. 4: Podíly z celkového počtu kategorií daného pilíře, které se vyskytli v programech strany KSČM.....	49
Graf č. 5: Podíly z celkového počtu kategorií daného pilíře, které se vyskytli v programech strany ČSSD	50
Graf č. 6: Podíly z celkového počtu kategorií daného pilíře, které se vyskytli ve všech analyzovaných programech	50

Seznam příloh

Příloha č. 1: Zastoupení témat v programech 2013 a 2019

Příloha č. 2: Rozdělení cílů do pilířů trvale udržitelného rozvoj